

FORSKUDDSBETALING I FORBRUKERAVTALEFORHOLD

Kandidatnummer: 572
Leveringsfrist: 25.04.2008

Til sammen 15636 ord

24.04.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>4</u>
1.1	Oppgavens tema	4
1.2	Problemstillinger	7
1.3	Nødvendige avgrensinger	8
1.4	Rettskildebildet	9
1.4.1	Forbrukertvistutvalget	9
1.4.2	Markedsrådet	10
1.4.3	Bankklagenemnda	13
<u>2</u>	<u>REELLE HENSYN</u>	<u>15</u>
2.1	Kontraktsfrihet	15
2.2	Rimelighet	16
2.3	Tilbakeholdsrett	18
2.4	Finansieringsformål	19
2.5	Kredittrisiko	19
2.5.1	Tidsaspekt	22
2.5.2	Sikkerhet	22
2.5.3	Renteinntekter	23
2.6	Fjernsalg og salg utenfor selgers faste tilholdssted	24
2.7	Harmoniseringshensyn	24
<u>3</u>	<u>FORSKUDDSBETALING UTEN AVTALE</u>	<u>26</u>

3.1	Er det rettslig grunnlag for å kreve forskuddsbetaling uten avtale?	26
3.1.1	Samtidighetsprinsippet	26
3.1.2	Betaling etterskuddsvis	27
3.1.3	Forskuddsbetaling med hjemmel i bransjepraksis	28
3.1.4	Kan forskuddsbetaling settes som tilleggsvilkår, etter avtaleinngåelsen?	31
3.1.5	Konverteringsklausuler	33
3.2	Forskuddsbetaling forutsetter avtale	35
<u>4</u>	<u>FORSKUDDSBETALING ETTER AVTALE</u>	<u>36</u>
4.1	Forskuddsbetaling etter særskilt avtale	36
4.2	Forskuddsbetaling som standardvilkår	37
4.3	Forskuddsbetaling og urimelige avtalevilkår	38
4.3.1	Markedsføringslovens § 9a	39
4.3.2	Avtaleloven § 36	42
4.3.3	Pristiltaksloven § 2	45
<u>5</u>	<u>RETTSOMRÅDER DER FORSKUDDSBETALING ER LOVREGULERT</u>	<u>48</u>
5.1	Bustadoppføringslova	48
5.2	Husleieloven	49
5.2.1	Forskuddsbetaling av husleie	49
5.2.2	Depositum	50
5.3	Tidspartlova	50
5.4	Forsikringsavtalelova	51
5.5	Eiendomsmeglingsloven	52
5.6	Pakkereiseloven	53
5.7	Fellestrekk	54

<u>6</u>	<u>KREDITTKJØPSLOVENS § 8</u>	<u>55</u>
6.1	Kredittkjøpsloven § 8 og forskuddsbetaling	55
6.2	Kjøp som i utgangspunktet reguleres av annet lands rett	58
<u>7</u>	<u>RETTSPOLITISK VURDERING OG AVSLUTTENDE KOMMENTAR</u>	<u>60</u>
<u>8</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>63</u>

1 INNLEDNING

1.1 Oppgavens tema

Tema for oppgaven er forskuddsbetaling i forbrukeravtaleforhold. En forbruker er i følge legaldefinisjonene i forbrukerkjøpslovens § 1(3) ”en fysisk person som ikke handler hovedsakelig handler som ledd i næringsvirksomhet.”

Hver dag inngås det forbrukeravtaler av ulik art. Ved slike avtaler har det blitt mer og mer vanlig at den profesjonelle part krever at forbrukeren gjør opp for seg helt eller delvis i forkant. Når det skal betales forskudd og kjøpet dreier seg om en gjenstand er det tradisjonelt betegnet som prenumasjonskjøp¹ Noen praktiske eksempler kan nevnes.

Ved kjøp av løsøre, som for eksempel bil, møbler eller hvitevarer, kan betingelsen for bestillingen være at man betaler hele eller en prosentdel av beløpet ved bestilling, og før levering. Mange forbrukere har strømavtaler der vilkåret er at det betales forskuddsvis. Ofte skjer dette over en såkalt A-konto, det vil si at man betaler forskuddsvis og at endelig oppgjør skjer i etterkant.² Noen selskaper krever også at man betaler en årsavgift forskuddsvis. Videre har enkelte mobiltelefonoperatører praktisert abonnementsavtaler der vilkåret er at forbrukeren må betale for relativt store beløp i forkant.³ Det er også utbredt bruk av forskuddsbetaling for bredbånd, tv-lisens, abonnement for Autopass i trafikken. Det samme kan gjelde for kjøp via internett, samt ved kjøp av håndverkertjenester.

¹ NOU 1993: 27 s. 44

² F.eks. Hafslund krever at kunder som bruker mindre enn 8000 kwh betaling ved A-konto.

³ Jfr. www.forbrukerportalen.no om Kill Bill Nutell

Kontraktsfrihet er et bærende prinsipp innen norsk avtalerett. Man er fri til å inngå de avtalene man vil, også avtaler som ikke nødvendigvis er de beste. Dette utgangspunktet gjelder også for avtaler som har vilkår om at betaling skal skje før motytelsen leveres.

Det er på det rene at det ikke foreligger et alminnelig forbud mot forskuddsbetaling i forbrukeravtaleforhold. Likevel reises stadig problemstillingene rundt forskuddsbetaling opp ved revidering av lover som angår forbrukere. Det er et stadig sterkere fokus på forbrukervern i samfunnet.⁴ Lovgivingen har i nyere tid vist en tendens som går i retningen av at den svakere part i kontraktsforholdet skal beskyttes mer, gjennom preseptorisk lovgiving og kontroll fra organer som skal sikre forbrukerne mot urimelige avtalevilkår.⁵ Avtalefriheten er derfor ikke et absolutt prinsipp. Den må vurderes i lys av preseptorisk lovgiving som man særlig vil finne i forbrukeravtaleforhold.

Forskuddsbetaling skjer ofte som et vilkår for avtaleinngåelsen. Det kan også følger av et standardvilkår i avtalen. Det forekommer også at forbrukeren ikke blir presentert for dette avtalevilkåret før etter at avtalen er inngått. Her er det særlig grunn til å spørre om et slikt vilkår være gyldig.

Forskuddsbetaling, som vilkår i seg selv, kan bringe med seg svært uheldige konsekvenser for forbrukeren og disse er det kanskje ikke er naturlig at forbrukeren tar høyde for. Dette vil i særlig grad komme til syne hvis den avtalte ytelsen ikke leveres i henhold til avtale.

De forbrukerne som forskuddsbetalte mobilabonnementet sitt fikk erfare hvordan forskuddsbetaling kan gi uheldige ringvirkninger. Det aktuelle selskapet⁶ ble begjært konkurs kort tid etter at forbrukeren hadde betalt, og før den avtalte ytelsen var levert. Enkelte tapte til sammen kroner 24.000,- da de hadde forskuddsbetalt for flere

⁴ Jfr. ”TV2 hjelper deg”, og FBI på NRK1, samt faste spalte om forbrukerrettigheter i eksempelvis Aftenposten.

⁵ Se punkt oppgavens 1.4.2 og 4.3.1

⁶ Nutel AS

abonnementer på en gang. I løpet av kort tid mottok Forbrukerrådet nærmere 400 henvendelser fra fortvilte forbrukere som alle hadde kommet i knipe i samme sak.

Tilsvarende eksempel finner man ved et av strømselskapene⁷ som krevde forskuddsbetaling både for forbruk og for det de omtalte som årsavgift. Dette selskapet drev useriøst⁸, noe som resulterte i Markedsrådet fattet vedtak mot det. Kort tid etter trakk NVE tilbake konsesjonen som gav dem adgang til å være aktør på markedet. Forbrukerrådet skal ha mottatt flere tusen henvendelser bare om dette firmaet. Mange av henvendelsene dreide seg om problemer med å få refundert tilgodehavende hos selskapet. Det ble fulgt opp av at Olav Nyhus, Underdirektør i Forbrukerrådet, i etterkant gav klar melding til forbrukerne om at de måtte: ”Unngå alle strømvavtaler som innebærer forskuddsbetaling! Dette er nok et eksempel i rekken på at det innebærer en reell risiko.”⁹

De siste årene har man også hatt mange eksempler på konkurser som har ført til liknende utfall, da innen reiselivsbransjen. Kun de forbrukerne som har kjøpt pakkereise fra en norsk aktør vil få pengene tilbake via reisegarantifondet¹⁰. De reisende som har bestilt hotell og kjøpt flybilletter selv kan i praksis ha tapt pengene sine. Dividenden de har krav på vil i de fleste tilfeller være tilnærmet lik null. Det er mange eksempler på slike forhold.

Fly- og pakkereiseselskapet World Travellers ble slått konkurs sommeren 2007, det samme skjedde med selskapet Coast Air i januar 2008. Coast Air var Norges fjerde største flyselskap. Svært mange forbrukere tapte både pengene og reisen sin som følge av dette. De mange konkursene disse såkalte lavprisflyselskapene har igjen satt passasjerrettigheter på dagsorden. Hos forbrukermyndighetene er det tatt til ordet for at det må dannes en garantiordning, eventuelt reell adgang til å betale ved først ved innsjekking slik at risikoen ved forskuddsbetaling forsvinner.

⁷ B2C Norge AS

⁸ Se punkt 4.3.1

⁹ Jfr. forbrukerportalen.no

¹⁰ Se punkt 5.6

Forskuddsbetaling ved kjøp av løsøre/egenstander er heller ikke risikofritt. Risikoen knytter seg særlig til tilfeller der forbrukeren vil benytte seg av sin lovbestemte rett til å gå fra avtalen før tingen er levert¹¹. Selger har i flere slike tilfeller valgt å omgjøre det forskuddsbetalte beløp til et avbestillingsgebyr, også i tilfeller der dette ikke er avtalt på forhånd.¹²

Både ved håndverkertjenesteavtaler og løsørekjøp har forbrukeren tilbakeholdsrett¹³. Denne er gitt for å være sikkerhet, og et effektivt pressmiddel som kan sikre forbrukeren kontraktsmessig levering. I tilfeller der forbrukeren har betalt forskuddsvis har forbrukeren ikke lengre det tilsiktede pressmiddelet.¹⁴ Dette er det mangt et eksempel på ved avgjørelser hos Forbrukertvistutvalget.¹⁵

1.2 Problemstillinger

Denne oppgaven vil belyse og drøfte de hensyn som taler for og mot forskuddsbetaling. Den vil diskutere om forskuddsbetaling kan skje dersom dette ikke er avtalt. Har den næringsdrivende har fri adgang til å kreve forskuddsbetaling som vilkår for avtale, eller som del av standardvilkår? Har denne avtalefriheten i så fall noen skranker som vil kunne fanges opp ved noen av kontraktrettens generalklausuler om urimelige avtalevilkår – da særlig med tanke på markedsføringsloven § 9, avtalelovens § 36 eller pristiltaksloven § 2?

Oppgaven vil videre belyse tilfeller der lovgiver har valgt å hindre eller sette bestemte vilkår for forskuddsbetaling gjennom preseptorisk lovgiving. Hvordan er disse lovbestemmelsene utformet og hvilke hensyn er trukket frem ved utformingen av dem?

¹¹ Jfr. Forbrukerkjøpsloven § 41

¹² FTU-2006-128

¹³ Jfr. håndverkertjenesteloven § 13 og forbrukerkjøpsloven § 20

¹⁴ FTU-2006-434

¹⁵ FTU-2004-154, FTU-2006-091 og FTU-2005-233

Det er særlig ett praktisk spørsmål som reiser seg vedrørende forbrukerens rettstilling ved forskuddsbetaling: Kan forbrukere søke dekning for sitt krav gjennom kredittkjøpsloven § 8 dersom det forskuddsbetalte beløpet av ulike årsaker er tapt, og betaling ble utført som et kredittkjøp?

Til slutt vil temaet belyses rettspolitisk. Det er mange tilfeller der lovgiver bevisst har valgt ikke å begrense adgangen til å kreve forskuddsbetaling. Er det uproblematisk at det som hovedregel kan avtales fritt at forbrukeren betaler helt eller delvis før tingen eller ytelsen er mottatt? Er det noen områder som det kan tenkes at lovgiver burde gripe inn ved ny lovgiving?

1.3 Nødvendige avgrensinger

Spørsmål vedrørende forskuddsbetaling i er omfattende, ettersom det brukes i mange, ulikartede avtaleforhold hvor forbrukere er involvert. Fremstillingen vil derfor ikke være uttømmende fordi det ut fra temaets art vil by på store vanskeligheter.

Oppgaven avgrenses mot forbrukeravtaleforhold der begge parter vil kunne betraktes som forbrukere. Den vil ta for seg de tilfeller der det er ulikt styrkeforhold mellom avtalepartene. Der ikke annet er nevnt uttrykkelig vil oppgaven drøfte tilfeller der både forbrukeren og forhandleren hører inn under norsk jurisdiksjon.

Det avgrenses også mot tilfeller der det offentlige innkrever avgifter forskuddsvis; eksemplene er skatt på inntekt, lisensavgift og kloakk- og renovasjonsavgifter. I disse tilfellene, der det er det offentlige som er innkrever og yter, er risikoaspektet et annet enn ved forskuddsbetaling, enn der det inngås avtale med næringsdrivende. Denne formen for forskuddsbetaling faller utenfor oppgavens kjerneområde, og vil derfor ikke drøftes som del av oppgaven.

1.4 Rettskildebildet

Utgangspunktet for fremstillingen er tradisjonell rettskildebruk. Oppgavens tema er avgrenset til forbrukeravtaleforhold. Utover de tradisjonelle rettskildene er det flere egne organer som avgir uttalelser eller vedtak når det oppstår tvister innenfor forbrukeravtaleforhold. Her vil særlig vedtak fra Forbrukertvistutvalget, Markedsrådet og uttalelser fra Bankklagenemnda bli brukt for å belyse rettstilstanden for oppgavens tema.

1.4.1 Forbrukertvistutvalget

Forbrukertvistutvalgets hovedoppgave er å avgjøre tvister i forbrukersaker som gjelder kjøp av varer, håndverkertjenester og saker om angrerett.¹⁶ Utvalget har truffet flere vedtak i saker der forbrukeren har betalt forskuddsvis og som vil være relevante for oppgaven. Hvilken rettskildevikt har disse vedtakene?

Høyesterett har delvis besvart dette spørsmålet. I Rt. 2007 s.1274, der Høyesterett kom til at den absolutte reklamasjonsfrist for mobiltelefoner er fem år, uttalte Førstvoterende i sin argumentasjon: ”Jeg legger også en viss vekt på at Forbrukertvistutvalget siden 1999 i en rekke avgjørelser har lagt til grunn en fem års reklamasjonstid for mobiltelefoner¹⁷”. Høyesterett har følgelig understreket at utvalgets vedtak må gis *en viss vekt*. Det taler for at det vedtak fra Forbrukertvistutvalget har betydning og må vektlegges, særlig hvor praksisen har vært langvarig og entydig.

Forbrukerrådet er saksforberedende organ til Forbrukertvistutvalget. I Forbrukerrådets saksbehandling og rettslige vurdering henvises det til avgjørelser fra Forbrukertvistutvalget, slik at dets vedtak har stor innflytelse for hvordan forbrukertvister løses i praksis. Saksbehandlingen før Forbrukertvistutvalget treffer vedtak er dermed også

¹⁶ jfr. forbrukertvistloven § 1 bokstav a, b og c.

¹⁷ jfr. dommens avsnitt 45.

grundig, noe som har betydning i vurderingen av vedtakenes rettskildemessige vekt. Videre er Forbrukertvistutvalgets vedtak gjort tilgjengelige på nett¹⁸, slik at forbrukere kan finne avgjørelser og bruke disse som anførsler i pågående tvister. Dette er alle momenter som taler for at vedtak fra Forbrukertvistutvalget har en rettskildeverdi som bør vektlegges. På den andre siden er Forbrukertvistutvalgets vedtak sjelden begrunnet inngående, det kan begrense vekten fordi det ikke alltid er like lett å vurdere hva resultatet bygger på.

Forbrukertvistutvalgets medlemmer består av dyktige jurister og advokater. Avgjørelsene har følgelig et godt juridisk fundament, noe som taler for at avgjørelsene bør gis betydning og dermed vekt.

Utvalgets vedtak kan ikke påklages, jfr. forbrukertvistloven § 10(3). I følge forarbeidene¹⁹ innebærer dette at ”vedtaket ikke kan bringes inn til overprøving for høyere forvaltningsmyndighet. Derimot vil partene etter § 11 kunne bringe saken inn for domstolene, som selvsagt vil ha sin vanlige kompetanse i behold.” Saker som ikke bringes inn for domstolene har virkning som rettskraftig dom i henhold til § 11(3). At utvalgets vedtak har tvangs- og rettskraft er et moment som også taler for at vedtakene har en viss vekt.

Etter dette kommer jeg til at vedtak fra Forbrukertvistutvalget er en viktig rettskilde som har noe vekt, og særlig i saker der deres praksis har vært lagvarig og entydig.

1.4.2 Markedsrådet

Markedsrådet er et organ som er satt til å utøve kontroll med de markeds- og kontraktsvilkår som blir gjort gjeldende ovenfor forbrukere. Rådet har truffet flere vedtak

¹⁸ Jfr. Forbrukertvistutvalget.no og lovdata.no

¹⁹ Ot.prp.nr.55 (1976-1977) s. 28, om § 10.

som vil være relevante når rettsreglene rundt forskuddsbetaling skal belyses. Hvilken rettskildeverdi har så Markedsrådets vedtak?

Markedsrådet foretar vilkårskontroll etter markedsføringsloven § 9a, som også kan lede til forbudsvedtak, jfr. § 12²⁰ Forbrukerombudet fungerer som saksforberedende organ ved at de kan ta en sak inn for Markedsrådet. Forbrukerombudet kan fatte direkte vedtak som i det vesentlige er identifiserbare med saker Markedsrådet har behandlet før.²¹ Dette viser at lovgiver har gitt avgjørelser fra Markedsrådet stor vekt. Både Forbrukerombudet og Markedsrådet har også rettslig grunnlag for å kunne ilegge tvangsbót, jfr. Markedsføringsloven § 16.

Markedsrådet består av 9, kvalifiserte jurister og advokater, som oppnevnes av Kongen.²² Vedtakene er godt begrunnet og publiserte på internett²³. Siden bestemmelsene i markedsføringsloven er av generell art vil Markedsrådets vedtak og Forbrukerombudets praktisering av inngripen vil gi rettesnor for hvordan bestemmelsene skal anvendes i praksis. Disse momenter taler for at vedtak fra Markedsrådet bør tillegges vekt.

I lovens forarbeider²⁴ trekkes det frem at Markedsrådets vedtak vil kunne ha prejudikatsvirkning for fremtidige tilsvarende saker. Det presiseres at vedtaket derfor må være av generell art slik at det har overføringsverdi. Dette taler for at generelle avgjørelsene bør tillegges relativt stor vekt.

Markedsrådets vedtak kan ifølge markedsføringsloven § 12(5) ikke kan påankes. Partene har likevel adgang til å bringes inn saken for ordinær domstolsbehandling. En slik

²⁰ Bergsåker, 1990, "Selskapsvern eller kundevern? (...)" s.33

²¹ jfr. Markedsføringslovens § 14(2)

²² Jfr. Markedsføringsloven § 11

²³ Jfr. markedsradet.no og lovdata.no

²⁴ Ot.prp.nr.38 (1979-1980) s. 37

forståelse er også lagt til grunn i forarbeidene²⁵ I sak hos Høyesterett, jfr. Rt. 2006 s.1348²⁶ ble det videre slått fast at også rådets skjønnsvurderinger kan overprøves. I nevnte sak hadde den næringsdrivende gått til sak mot Staten v/ Barne- og familiedepartementet for å få kjent Markedsrådets vedtak ugyldig. Saken gjaldt borttauing av bil og at Markedsrådet hadde fattet forbudsvedtak mot fjerningsselskapets tilbakeholdsrett. Staten anførte at den konkrete skjønnsvurderingen som var foretatt ikke kunne overprøves. Høyesterett kom til at domstolene hadde full kompetanse til å prøve også urimelighetsvurderingen som Markedsrådet hadde foretatt. Konklusjon ble at forbudet ble kjent ugyldig fordi tilbakeholdsretten ikke ble ansett for å være urimelig. Høyesterett anvendte Markedsrådets vedtak og begrunnelse i sin argumentasjon. Deres standpunkt viser likevel at Markedsrådets vedtak i seg selv ikke var grunnlag nok til at konklusjonen ble i tråd med Rådets vedtak.

To av sakene der Markedsrådets vedtak vil drøftes i oppgaven har vedtaket om tvangsgebyr blitt anket²⁷, men ikke til Høyesterett. I begge sakene ble det gitt støtte til Markedsrådets forbudsvedtak. Selv om resultatet i den ene saken ble tvangsgebyrene halvvvert, ble standpunktet om at det forelå urimelighet likevel opprettholdt, i tråd med Markedsrådets vedtak. I begge sakene ble det henvist til både rådets begrunnelse og konklusjon. Dette illustrerer at avgjørelsene gis vekt i rettspraksis.

Ut fra dette kommer jeg til at Markedsrådets praksis kan ha stor betydning som rettskilde.

²⁵ Ot.prp.nr.57 (1971-1972) s. 29

²⁶ Særlig avsnitt 35-41

²⁷ Jfr. LB-2005-183288 og TOSLO-2007-159711

1.4.3 Bankklagenemnda

Bankklagenemnda har kommet med flere uttalelser som vil være av betydning under noen av oppgavens drøftelser. Det er derfor relevant å spørre hvilken vekt har Bankklagenemnda har som rettskilde?

Bankklagenemnda er en særnemnd, nedsatt i samarbeid mellom bransjen selv og Forbrukerrådet. Hovedavtalen ligger til grunn for deres arbeid og er laget i samarbeid mellom partene. I denne står det at ”nemndas uttalelser er rådgivende”²⁸, likevel utviser bankene oftest lojalitet til uttalelsene. Dette er avgjørende for at nemndas rolle ikke skal uthules.²⁹ Det er videre et moment når vekten skal vurderes.

Nemnda har ingen rett- og tvangskraft, og har heller ikke avgjørelsesmyndighet tilsvarende en voldgiftsrett.³⁰ Bankklagenemnda har heller ikke et eget saksforberedende organ, om man ser bort fra dets sekretariat. Sammenliknet med saksforberedelsen i saker som behandles av Forbrukertvistutvalget eller Markedsråder vil Bankklagenemndas saker dermed være mindre grundig bearbeidet. Dette er momenter som taler mot at nemndas uttalelser skal gis mye vekt.

Det er videre naturlig å trekke frem at uttalelsenes vekt vil bero på hvilket annet rettskildemateriale det foreligger innenfor temaet. Rent faktisk kan det fremmes synspunkt om at Bankklagenemnda har blitt det sentrale tvisteløsningsorganet i saker mellom forbrukere og banker. Uttalelsene er godt begrunnet og foretas av kompetente personer med stor juridisk tyngde. De publiseres på nettet³¹ og er følgelig lett tilgjengelige for allmennheten. Dette er alle momenter som er av betydning i vurderingen av nemndas vekt.

²⁸ Jfr. Hovedavtalen for Bankklagenemnda § 2-3, bankklagenemnda.no

²⁹ Hagstrøm s. 57

³⁰ Hagstrøm s. 57

³¹ Jfr. bankklagenemnda.no og lovdata.no

Høyesterett har gitt interessante bemerkninger vedrørende uttalelser fra nemnder som fungerer rådgivende. Rt. 1984 s.248 omhandlet Høyesterett Næringslivets Konkurransautvalg, som også gir rådgivende uttalelser. Førstvoterende fremholdt om de prinsipielle rettskildespørsmål at ved rådgivende uttalelser bindes ikke domstolene ”selv om jeg er enig i at det ofte vil være naturlig å tillegge dem betydelig vekt”³². Da praksisen hos Bankklagenemnda er større enn den er ved Næringslivets Konkurransautvalg er det grunn til å tro at domstolene vil innta samme holdning til avgjørelser fra Bankklagenemnda. Dette er også anført som standpunkt i juridisk teori.³³ Bankklagenemndas betydning ble også trukket fram ved lovutkastet til banklovkommisjonen³⁴. Konklusjonen var at nemnda fungerte tilfredsstillende. Dette er momenter som taler for at uttalelsene bør bli tatt hensyn til i tilsvarende saker.

Etter dette må det være grunnlag for å konkludere med at Bankklagenemndas uttalelser vil ha relativt stor rettskildevekt i saker knyttet til tvister mellom banker og forbrukere.

³² Dommens s. 258

³³ Hagstrøm s. 58 første spalte.

³⁴ NOU 1994: 19 s.100

2 Reelle hensyn

Verdistandpunkt spiller en sentral rolle som rettskilde på obligasjonsrettens område.³⁵

Både forbrukeren, den profesjonelle part og samfunnet for øvrig må det tas hensyn til.

Hensynene som drøftes tematisk nedenfor vil gjenspeile dette. Tanken er å forsøke å gi en bred vurdering av hvilke hensyn og vurderingstemaer som gjør seg gjeldende når temaet er forskuddsbetaling i forbrukeravtaleforhold.

2.1 Kontraktsfrihet

Kontraktsfriheten er et bærende prinsipp i det norske rettsystemet. Dette vil således også være et hensyn, og rettslig grunnlag, som taler for at partene har frihet til selv å velge om de ønsker å avtale forskuddsbetaling eller ikke.

Dersom den ene parten i kontraktsforholdet oppstiller et vilkår den andre ikke ønsker å akseptere, har man frihet til å avstå fra å inngå avtalen i sin helhet. Mer nyansert blir forholdet i forbrukeravtaleforhold, der det ofte er svært ulikt styrkeforhold mellom partene som inngår kontrakt med hverandre. Det kan medføre at det oppstilles vilkår som forbrukeren ikke ønsker å inngå, men som den ikke helt ser muligheten for å avtale seg bort fra. Dette kan være en realitet der den svakere kontraktspart har større behov for å inngå avtalen mer enn en sterkere part. Et selskap kan eksempelvis ha et produkt som selger til tross for at det oppstilles vilkår for avtaleinngåelsen som forbrukeren i utgangspunktet ser at innebærer en større risiko. Dette vil særlig være tilfelle dersom den næringsdrivende er i en monopolliknende situasjon. Da vil ordinære konkurranseforhold ikke regulere hvilke vilkår den næringsdrivende kan stille til forbrukeren. Forhandleren kan eksempelvis være den eneste i området, eller eneste importør av produktet. Når det gjelder tjenesteforhold kan det være stor etterspørsel på markedet, slik at forutsetningene for å inngå avtaler er skjeve. Stor etterspørsel kan derfor gjøre det lettere for den næringsdrivende å oppstille ufravikelige vilkår for avtalen. Der det er stor etterspørsel i markedet vil det på den andre

³⁵ Hagstrøm s. 72-73

siden være et hensyn som taler for at den næringsdrivende skal få sette vilkår for avtalen som gjør handelen mer effektiv, slik vil flere forbrukere også kunne nås.

Kontraktsfriheten er et grunnleggende kontraktsrettslig prinsipp. Det er derfor også et sterkt argument som taler mot inngripen mot avtalefriheten. Følgelig innebærer prinsippet et sterkt hensyn som taler for fri adgang til å avtale forskuddsbetaling, også i forbrukeravtaleforhold.

2.2 Rimelighet

Kontraktsfriheten modifiseres av blant annet preseptorisk lovgiving. Et hovedsynspunkt i så måte er et alminnelig ønske om å motvirke urimelighet og overgrep i kontraktsforhold, særlig der enkeltpersoner er involvert³⁶ og styrkeforholdet mellom partene er særlig skjevt.

Lovgiver har i de senere år bygd opp regelverk for å fremme samfunnskontroll med kontraktsvilkår. Disse bestemmelsene vil drøftes siden³⁷. Slike lovregler er blant annet dannet av hensyn til rimelighet, da et viktig rettspolitisk formål er å hindre urimelighet og misbruk av kontraktsfriheten.³⁸ Hensyn til rimelighet er en betraktning som kan antas å ha alminnelig tilslutning til i samfunnet.³⁹ Dette vil derfor kunne gjøre seg gjeldende i en vurdering vedrørende forskuddsbetaling.

På den ene siden kan være særlige grunner til at den næringsdrivende ønsker forskuddsbetaling i det konkrete kontraktsforholdet; eksempelvis om den har særlig kjennskap til forbrukeren som tilsier at den har dårlig betalingsevne. Her vil også hensyn til rimelighet tilsi at den næringsdrivende skal kunne ha frihet til å avtale forskuddsbetaling om man finner at det er nødvendig for å kunne inngå avtalen.

³⁶ Knophs (Selvig) 11.utg. s.240

³⁷ Jfr. Oppgavens punkt 4.3

³⁸ Knophs (Selvig) 11.utg. s.237

³⁹ Hagstrøm s. 73

Videre er kontrakter rettslig bindende, grunnprinsippet bak dette er at enhver kontraktspart selv må bære den risikoen som ligger i at en på kontraktstiden ikke kan forutsi hvilke vikninger kontrakten vil få rent faktisk. Dette synspunktet er likevel ikke enerådende. Også andre samfunnshensyn vil sette sitt preg på den rettslige reguleringen av kontraktsforhold⁴⁰. Blant annet hensyn til rimelighet fordi forbrukeren i noen tilfeller kan ha behov for særlig beskyttelse slik at den avstår fra å inngå en avtale som muligens er mer risikofylt enn det den antar ved første øyekast. Hensyn til rimelighet kan tilsi at forbrukeren også i større grad trenger beskyttelse.

Eksempler på tilfeller der markedskreftene ikke har gitt utslag i mer forbrukervennlige forhold kan være nylige avdekkinger av prissamarbeid ved prissetting av bensin. I følge konklusjonen i en ny undersøkelse⁴¹ er prisene på ulike bensinstasjoner påfallende like, og nærmest alltid høyest på mandager. Undersøkelsen avdekket også at det tidligere var torsdagen som var den dagen da bensin kostet mest, helt til dette ble avdekket i media. Forbudt mot slik samarbeid kalt ”cartels” er tatt inn i EC (european community) art. 81.

Rettsreglene skal sikre at kontraktens økonomiske og sosiale virkninger samsvarer med aksepterte målsetninger i samfunnet. Silke synspunkter får særlig gjennomslagskraft i forhold som angår forbrukere⁴² og her er hensyn til rimelighet et viktig og grunnleggende argument.

⁴⁰ Knophs (Selvig) 11.utg. s.234

⁴¹ Jfr. NHH-forskerne Øystein Foros og Frode Steen sin avhandling i Discussion Paper NHH SAM 04/2008

⁴² Knophs (Selvig) 11.utg. s.235

2.3 Tilbakeholdsrett

Detensjonsretten er i norsk kontraktsrett nedfelt i en del bestemmelser som gir hjemmel for utøvelse av tilbakeholdsretten.⁴³ Prinsippet går ut på at egen ytelse kan holdes tilbake inntil medkontrahenten vil yte sin.⁴⁴

Tilbakeholdsretten gjør seg gjeldende som misligholdssanksjon både ved forsinkelser og mangler. Intensjonen bak prinsippet er at det skal være mulig å få sikkerhet i egen ytelse, dersom motparten ikke leverer kontraktsmessig. Slik virker den også som et oppfyllelsespress. På flere kontraktsområder har forbrukeren en lovfestet tilbakeholdsrett, blant annet i håndverkertjenesteloven §§ 13 og 23, forbrukerkjøpsloven §§ 20 og 28, bustadoppføringslova §§ 24 og 31, samt i husleielova § 2-15.

Sett i lys av tematikken rundt forskuddsbetaling vil tilbakeholdsretten være et tema som gjør seg gjeldende. Dette er i flere tilfeller en lovfestet misligholdssanksjon i preseptoriske lover, som mister sin kraft dersom forbrukeren allerede har betalt. Et hensyn som ble trukket frem som en særlig begrunnelse til forarbeidene til ny eiendomsmeklingslov. Det ble uttalt at ”Flertallet viser til at den gjennomsnittlige forbruker stiller særdeles svakt ved avtaleinngåelsen i forhold til en profesjonell eiendomsmegler, som inngår slike avtaler ofte. Skal tilbakeholdsretten i lovforslaget § 7-4 annet ledd bli reell vil det etter flertallets vurdering kreves at eiendomsmeglere ikke kan kreve betaling før oppdraget er utført, og denne regelen bør ikke kunne fravikes til skade for en forbruker.”⁴⁵ Her ble det altså sikret at tilbakeholdsretten skal være en mer reell rettighet ettersom forskuddsbetaling ikke er tillatt ved eiendomsmeglertjenester.

Tilbakeholdsretten trekkes altså frem som et særlig hensyn i forhold til forbud mot forskuddsbetaling. Siden den blir illusorisk om det betales forskuddsvis, vil dette være et

⁴³ Krüger s. 771

⁴⁴ TFR-1998-711

⁴⁵ Innst.O.nr.50 (2006-2007) under punkt 8.2

reelt hensyn som taler mot fri adgang til å avtale forskuddsbetaling i forbrukeravtaleforhold.

2.4 Finansieringsformål

I mange tilfeller må det betales for materialer og lønn til arbeidere etter hvert, følgelig også før kontraktsoppfyllelse. Forskuddsbetaling kan derfor være et vilkår som følge av et reelt finansieringsbehov.

Dette momentet er understreket i forarbeidene til kjøpsloven⁴⁶, der konklusjonen ble at det ikke skulle oppstilles et forbud mot forskuddsbetaling. Hensynet som også ble trukket frem, var at det ville være vanskelig med å finne en hensiktsmessig avgrensning dersom forbud mot forskudd skulle gjøres generelt. Dette blir særlig praktisk med tanke på tilfeller som håndverkertjenesteforhold. Dersom entreprenøren ikke gis forskudd for de utgifter dette medfører vil det si at innkjøp må dekkes av entreprenørens egenkapital. I noen tilfeller vil innkjøp innebære store kostnader være hensyn som taler for at det skal kunne avtales forskuddsbetaling. Dersom det ikke skulle være adgang til å kreve forskuddsbetaling vil dette kunne innebære en uheldig likviditetsbelastning for tjenesteyteren.⁴⁷

Hensynet til finansiering kommer altså særlig til uttrykk der den næringsdrivende må investere i forkant av avtaleinngåelsen.

2.5 Kredittrisiko

Å yte kreditt er ikke risikofritt. Det største risikomomentet er faren for tap dersom den andre parten skulle misligholde sin kontraktsforpliktelse. Det kan tenkes at

⁴⁶ Ot prp nr.25 (1973-74) s.28

⁴⁷ Ot.prp. nr.29 (1988-89) s. 57.

kontraktsmotparten ikke leverer i tide eller ikke leverer det mottatte tilbake. Årsaker kan være mangel på både evne og vilje.

Den tradisjonelle kredittsituasjon, der selger leverer sin ytelse før forbrukeren betaler, har gitt grunnlag for lovgiving som tar hensynet til den kredittrisikoen dette innebærer for den næringsdrivende. I forarbeidene til forbrukerkjøpsloven⁴⁸ trekkes det momentet frem. Det henvises til at utviklingen av mulighet til å ta eiendomsforbehold kombinert med effektive utleveringsordninger utenfor det tradisjonelle domsstolssystem, gir selger tilfredsstillende sikkerhet på annet grunnlag.

Selger eller tjenesteyter har også lovfestet rett til å inndrive et eventuelt krav gjennom inkasso, forutsatt at vilkårene for slik inndrivelse er oppfylt. Dette fører naturlig nok til merkostnader, men det er vanligvis kostnader som føres tilbake til den som misligholder. Inkassoloven gir næringsdrivende både sikkerhet og rett til å kreve inn utestående beløp, dersom forbrukeren ikke skulle betale i henhold til avtalen. Slik inndrivelsesadgang taler mot at selger trenger enda mer sikkerhet i form av forskuddsbetaling. Det hører med å nevne at det likevel alltid vil være en viss risiko for at man ikke mottar dekning for sitt krav: i tilfeller der forbrukeren er personlig konkurs, vil man eksempelvis ikke få mer enn et dividendekrav, om noe i det hele tatt. I slike tilfeller kan det vise seg at selger hadde et høyst berettiget ønske om forskuddsbetaling.

På den andre siden er det ikke utviklet tilsvarende adgang til inndrivelse der forbrukeren er kredittyter. Forbrukeren kan riktignok bringe saken inn for Forliksrådet, eller Forbrukertvistutvalget, det vilkårene for dette er oppfylt. Dette innebærer likevel ingen ubetinget sikkerhet for at forbrukeren vil få tilbake det forskuddsbetalte beløp. Særlig fordi slike saker ofte tar lang tid. Videre forekommer det svært sjelden egne særskilte avtale om pant eller garanti⁴⁹ sjelden i forbrukertjeneste- eller kjøpsavtaler. Hensyn taler mot fri adgang til å avtale at forbrukeren skal betale et usikret forskudd.

⁴⁸ NOU 1993: 27 s. 44-45

⁴⁹ NOU 1993: 27 s. 45

Fra den næringsdrivendes synspunkt, og da særlig ved tjenesteavtaler som pågår over tid, vil også etterskuddsbetaling kunne innebære en uakseptabel kredittrisiko. Dette er hensyn som ble trukket frem og vektlagt i stor grad ved utformingen av håndverkertjenesteloven.⁵⁰ I noen tilfeller kan det også tenkes at den næringsdrivende kan ha særlig grunnlag for å ønske forskuddsbetaling. Ved forsikringsavtaler, der selskapet ikke kan nekte forbrukeren forsikring uten at særlig grunn foreligger, kan det eksempelvis være grunn til at det ønskes forskuddsbetaling. Det er selskaper som ved enkelte tilfeller krever at forbrukeren skal betale 125 % av forsikringspolisen. Et slikt krav kan være begrunnet i hendelser ved forbrukerens betalingshistorikk hos selskapet. Forbrukeren kan også ha fått betalingsanmerkninger, som gir grunnlag for at selskapet ønsker særlig forsikring for at forbrukeren skal betale – kravet blir derfor oppgjør forskuddsvis.

Hvor stor risiko det er for ikke å motta betaling vil være individuelt. Dette ble også trukket frem som et hensyn, som taler for adgang til å kunne avtale forskuddsbetaling, i forarbeidene til forbrukerkjøpsloven⁵¹. Her ble det sagt at ”I tilknytning til spesielle forhold på kjøperens hånd kan også tidligere dårlige erfaringer med kjøpers betalingsevne, eller vilje, være saklig grunn for å ønske forskudd”. Dette taler for adgang til å avtale forskuddsbetaling.

Å yte kreditt kan følgelig være risikobetont. Hvem som skal bære denne risikoen må likevel ses lys av styrkeforholdet mellom partene og den reelle muligheten for å inndrive et eventuelt krav. Dette er hensyn som samlet sett taler mot at forbrukeren skal være den som bærer risikoen ved å yte kreditt i form av forskuddsbetaling.

⁵⁰ Ot.prp. nr.29 (1988-89) s. 57.

⁵¹ NOU 1993: 27 s. 47

2.5.1 Tidsaspekt

Risikovurderingen i en drøftelse om forskuddsbetaling har derfor også et tidsaspekt. Det ligger i sakens natur, at jo lengre tid i forveien avtalen inngås før kontraktsoppfyllelse, jo større risiko vil det være for begge parter i kontraktsforholdet.

Slik vil det naturlig nok også være med forskuddsbetaling. Jo lengre tid i forveien man skal betale og jo større beløpet er, jo mer er det som taler mot fri adgang til at forbrukeren skal måtte betale forskuddsvis. Saken med telefoniselskapet Nutel⁵² er et eksempel på en slik avtale som rammet forbrukere hardt. Mange forbrukere hadde betalt for 6 måneder fremover like før selskapet ble begjært konkurs.

Tidsaspektet er følgelig et hensyn som kan gjøre kredittrisikoen enda større. Det vil derfor også kunne være et hensyn som er relevant i vurderingen av temaet om forskuddsbetaling i forbrukeravtaleforhold.

2.5.2 Sikkerhet

Et hovedargument for at en næringsdrivende ønsker å kreve forskudd vil være ønske om å begrense risikoen ved en kontraktsinngåelse der oppgjør og levering ikke skjer på samme tid som kontraktsoppfyllelsen. Det kan for eksempel være risiko for at forbrukeren avbestiller, ønsker seg ut av kontraktsforholdet eller ikke er i posisjon til å gjennomføre kontrakten som planlagt.

En avtale er bindende, også om den er inngått før ytelsen er levert. Forskuddsbetaling vil her innbære en sikkerhet for den ytende part. Dette er et hensyn som taler for adgang til å kreve forskuddsbetaling. Dersom deler av betalingen allerede er ytet vil dette være et pressmiddel for å sikre at avtalen gjennomføres etter kontrakten.

⁵² Som nevnt i punkt 1.1

I forbrukerkjøp har for eksempel forbrukeren etter forbrukerkjøpsloven § 41 rett til å gå fra avtalen før tingen er levert. Faren for at forbrukeren vil gjøre dette er trolig mindre dersom han allerede har investert penger i tingen. Da vil også den næringsdrivende ha mulighet til å kunne sikre seg et eventuelt avbestillingsgebyr.

I avgjørelser fra Forbrukertvistutvalget har spørsmålet kommet opp. I FTU-2006-128 var det ikke særlig avtale om avbestillingsgebyr, men forbrukeren hadde betalt en del av kjøpesummen forskuddsvis. I denne saken kunne selger sannsynliggjøre sitt fortjenestetap ved avbestillingen. Han fikk dermed medhold i sitt krav om at forskuddsbetalingen skulle omgjøres til et avbestillingsgebyr.

I Forbrukertvistutvalgets sak FTU-2007-98 ble resultatet et annet. I denne saken hadde ikke forbrukeren betalt forskuddsvis, og selger kunne på sin side heller ikke sannsynliggjøre et økonomisk tap som følge av avbestillingen.

2.5.3 Renteinntekter

Fra et økonomisk synspunkt vil det sjelden være gunstig å betale før man må.

Om man gir fra seg kapital før det er nødvendig resulterer dette for det første i mindre økonomisk handlefrihet. For det andre vil penger i dag, i et økonomisk perspektiv, ha større verdi, enn den samme summen neste år. Man kan investere, eller få renteinntekter. En slik mulighet er tapt dersom man betaler forskuddsvis. Særlig stor betydning har dette ved snakk om store beløper; familien som må betale kroner 100.000,- i forskudd for en ny bil taper mer i renteinntekter, enn den som må betale kroner 1000,- for en seng til 10.000 som skal hentes allerede neste dag.

Forskuddsbetaling vil i det første eksempelet ovenfor gi den næringsdrivende mulighet til å få avkastning på betalingen, allerede før deres ytelse er presteret. Dersom forbrukeren ikke inngår avtalen om forskudd vil denne avkastningen derimot falle på forbrukeren selv. Således vil dette være et hensyn som også er av betydning, fordi forskuddsbetaling sjelden innebærer at forbrukeren gis rente for den kreditt, som den næringsdrivende mottar.

2.6 Fjernsalg og salg utenfor selgers faste tilholdssted

Forbrukere forskuddsbetaler ofte i tilfeller som faller inn under angrerettslovens virkeområde. Er angrerettslovens eksistens et hensyn som taler for at forskuddsbetaling i slike tilfeller er risikofritt for forbrukeren?

Under forarbeidene til forbrukerkjøpsloven ble det påpekt at det kan tenkes tilfeller der forskuddsbetaling er gunstig for forbrukeren, og derfor ønskelig. Kanskje forbrukeren mottar særlig rabatt eller lignende dersom det betales forskuddsvis. I de nevnte forarbeidene ble postordre kjøp trukket frem, og dette er et område hvor forskuddsbetaling er like vanlig som postoppkrav. Forarbeidene til forbrukerkjøpsloven⁵³, som det siktes til, er skrevet i 1993. Dette var altså før kjøp via internett ble vanlig for den jevne forbruker. Omfanget av forskuddsbetaling har økt kraftig bare på få år. Vanligvis betales slike varer med kort, unntaksvis kan forbrukeren velge å betale først ved postoppkrav eller ordinær faktura. Dette er trolig mer sjeldent.

Fjernsalg og salg utenfor selgers faste tilholdssted er et område der lovgiver har valgt å beskytte forbrukeren ved angrerettsloven. De hensyn som det tidligere er redegjort for, når det gjelder ulempe ved forskudd, vil likevel også gjelde her, særlig i tilfeller der selger ikke kan eller viser vilje til å oppfylle kontrakten. I disse tilfellene vil pengene kunne være tapt, til tross for lovfestet angrerett som gir hjemmel for kreve pengene tilbake. Angrerettsloven vil således ikke være en beskyttelse som gjør forskuddsbetaling i disse tilfellene risikofritt.

2.7 Harmoniseringshensyn

Det foreligger ikke et alminnelig forbud mot forskuddsbetaling i våre naboland. Hensyn til harmonisering med de øvrige nordiske land er derfor et hensyn som taler for fri adgang til å

⁵³ NOU 1993: 27 s. 47

avtale forskuddsbetaling i forbrukeravtaleforhold. Dette ble også trukket frem som et relevant hensyn da problematikken rundt forskuddsbetaling ble drøftet av utvalget,⁵⁴ som arbeidet frem ny forbrukerkjøpslov.

⁵⁴ NOU 1993: 27 s. 47

3 Forskuddsbetaling uten avtale

I det følgende skal det drøftes hva som er hovedregelen for betalingstid, om selger eller tjenesteyter kan gjøre gjeldende krav om forskuddsbetaling når dette ikke er hjemlet i lov eller avtale. Det vil også drøftes om ordinær avtale om kontantkjøp eller kredittkjøp kan omgjøres til forskudd dersom selger eller tjenesteyter misligholder. Finnes det lovhjemmel for å kreve forskuddsbetaling uten avtale eller finnes det grunnlag for å kreve dette med hjemmel i bransjepraksis?

3.1 Er det rettslig grunnlag for å kreve forskuddsbetaling uten avtale?

Det er naturlig å spørre hva den kontraktsrettslige hovedregel for betalingstid er når dette ikke er avtalt. Kan man kreve at forbrukeren betaler forskuddsvis i tilfeller der dette ikke er avtalt ved kontraktsslutningen?

3.1.1 Samtidighetsprinsippet

Samtidighetsprinsippet, også omtalt som gjensidighetsprinsippet, har sitt opphav i grunntanken om yttelse mot yttelse. Dette er på flere kontraktsområder hovedregelen som gjelder dersom parter i gjensidig bebyrdende kontraktsforhold ikke har avtalt tid for oppfyllelse. Prinsippet virker utfyllende til prinsippet om kontraktsfrihet. Utgangspunktet innen kontraktsretten blir derfor gjerne at dersom man ikke har avtalt annet skal partens oppfyllelse skje samtidig. Grunntanken er at den ene parts plikt til å yte er betinget av at motytelsen blir presteret.

Prinsippet kommer også til uttrykk gjennom lovgiving. Forbrukerkjøpsloven § 38(1) sier eksempelvis at dersom ikke annet følger av avtalen ”skal forbrukeren betale når selgeren krever det.” Tilsvarende bestemmelser finnes også i håndverkertjenesteloven § 37. Når tingen eller ytelsen blir levert eller stilt til forbrukerens rådighet kan selgeren kreve at forbrukeren betaler. Særlig ved ordinære kjøp i butikk er dette vanlig: forbrukeren betaler idet tingen mottas.

I juridisk teori defineres dette gjerne som at realdebitor ikke plikter å gi fra seg sin ytelse uten å motta pengevederlaget samtidig, og pengedebitor plikter ikke å betale uten å motta realytelsen samtidig.⁵⁵

På den andre siden er prinsippet ikke alltid like gjennomførbart. Det kan være tilfeller der det er til hinder for fleksibilitet i kontraktsforholdet, eksempelvis at partene er langt fra hverandre geografisk. Det kan tenkes at forbrukeren ønsker å prøve ut tingen før han bestemmer seg. Videre kan det tenkes at den næringsdrivende ikke kan levere alt samlet som en enhet, men at oppfyllelse må gå mer over tid. Slike hensyn tilsier at samtidighetsprinsippet ikke alltid er like gjennomførbart.

3.1.2 Betaling etterskuddsvis

Ved mange kontraktsforhold er samtidighetsprinsippet ikke like praktisk gjennomførbart. Hva vil så være betalingstiden være i tilfeller der samtidighetsprinsippet ikke kan gjennomføres?

Ved entrepriseforhold er det eksempelvis vanlig med avdragsbetaling. Her vil entreprenøren gi fra seg sin ytelse på byggherrens eiendom etter hvert som arbeidet blir utført. Et vesentlig hensyn her er at entreprenøren vanskelig kan ta tilbake arbeidet som allerede er utført på eiendommen. Det må nevnes at den formen for avdragsbetaling som benyttes i disse tilfeller er tilnærmet likt prinsippet om ytelse mot ytelse. Byggherren betaler avdrag etter hvert som oppdraget blir utført.⁵⁶ Avdragsbetaling vil dermed sikre begge parter og medføre en praktisk løsning ved betaling slik at det blir tatt hensyn til begge parter i kontraktsforholdet. I tilfeller som dette er det vanlig at betaling skjer etterskuddsvis, etter hvert som arbeidet blir utført.

⁵⁵ Hagstrøm s.352 første spalte

⁵⁶ Lilleholt s. 182 siste avsnitt

Bustadoppføringslova sier i § 46 at om ikke betalingstid er avtalt skal dette skje når entreprenøren krever det, etter overtakelsen. Loven oppstiller også et forbud mot forskuddsbetaling uten sikkerhet, dette vil drøftes siden.

I håndverkertjenestelovens forarbeider er det presisert at prinsippet om betaling på etterskudd ved påkrav må gjelder også her når ikke annet.⁵⁷ Forarbeidene tilsier her at betaling etterskuddsvis er prinsippet som må gjelde dersom ikke annet er avtalt. Dette samsvarer også med kjøpsloven § 49. I juridisk litteratur om forbrukerkjøpsloven⁵⁸ § 38 er det fremhevet at forskuddsbetaling må avtales, og at selger ikke har adgang til å skaffe seg kreditt ved å vise til påkravsregelen i første ledd, der det sies at forbrukeren skal betale når selger krever det. Ordlyden her avgrenses derfor mot at selger kan kreve betaling før ytelsen blir levert om det ikke er avtalt.

Hvilken oppgjørsmåte partene i et kontraktsforhold velger følger som regel av avtalen eller loven, og skulle ikke oppgjørstiden følger av avtalen eller loven, må rettsregelen svare til det som er fremhevet i juridisk teori, der hovedregelen er etterskuddsbetaling.⁵⁹ I følge Hagstrøm synes dette å være et festnet prinsipp innen kontraktsretten.

3.1.3 Forskuddsbetaling med hjemmel i bransjepraksis

Drøftelsen her vil ta for seg problemstillingen der det ikke fremgår av avtalen at det skal betales forskuddsvis, mens forbrukeren får krav om dette i etterkant av avtaleinngåelsen. Har den næringsdrivende slik adgang? Kan dette ha rettslig grunnlag i bransjepraksis? Ytelser som leveres forløpende, som ulike former for abonnement, kan komme i en gråsone når det gjelder betalingstid. For enkelte kontraktsområder kan forskuddsbetaling tilsynelatende fremstå som det normale, eksempelvis ved abonnementsavtaler og ved kjøp

⁵⁷ Ot.prp. nr.29 (1988-89) s. 57.

⁵⁸ Tverrberg s. 603

⁵⁹ Hagstrøm s. 72

av enkelte typer reiser. Tilfeller med forsikringsavtaler, husleieforhold og kjøp av pakkereiser er områder som er lovregulerte og har særlige bestemmelser som sikrer forbrukeren det forskuddsbetalte beløp.

Et spørsmål som da må stilles er om det ved eksempelvis abonnementsavtaler kan kreves forskuddsbetaling uten at forbrukeren er gjort oppmerksom på dette i forkant av avtaleinngåelsen. Reiser er også et eksempel. Her vil det være ulik praksis ut fra hva slags reise man foretar. Det er eksempelvis helt normalt at man betaler et månedskort i forveien, man betaler også fly- og togreiser i forkant av reise. Når man kjører buss er derimot normalen at man betaler idet man stiger på bussen. Andre praktiske eksempler der man betaler forskuddsvis - og tilfeller der dette er normal praksis er ved kjøp av billetter til kulturarrangementer. Her har lovgiver nylig vedtatt lov mot svartebørshandel. Dette skal sikre forbrukerne mot et fordyrende bindeledd. Loven sikrer derimot ikke forbrukeren dersom noe skulle skje som gjør at man likevel ikke kan delta på konserten, teaterstykket eller operaen. Risikobildet blir også større da det vil være vanskelig å finne avbestillingsforsikringer som dekker slike arrangementer. Følgelig må man også betale selv om man skulle kunne få legeattest som følge av sykdom.

Det kan være gråsoner rundt disse problemstillingene, for eksempel hvis det foreligger en standardavtale eller om hjemmelen kun er bransjepraksis. Det kan også være tilfeller der forbrukeren først blir presentert for standardavtalen i etterkant av avtaleinngåelsen. Spørsmål knyttet til standardavtaler vil drøftes i neste kapittel, fordi det her i de aller fleste tilfeller er vist til avtalen ved avtaleinngåelsen. Forutsetningen for avtalen skiller seg derimot litt fra de tilfellene der kravet fremmes med hjemmel i bransjepraksis.

I litteraturen kan det hentes støtte for ulike synspunkter. Woxholth⁶⁰ sier i sin bok *Avtalerett* at det tidvis kan forutsettes mer eller mindre eksplisitt at bransjens standardvilkår kan supplere kontrakten. Det er naturlig å tolke dette dit hen at det siktes til praksis i

⁶⁰ Woxholth s.195

bransjen. Woxholth argumenterer for at det ved slike tilfeller sjelden er tvil om at den annen part er bundet av dette⁶¹. Slik at det ikke vil være grunnlag for å trekke seg fra avtalen. Spørsmålet blir i følge ham hvordan kontrakten skal utfylles.

Det rettslige utgangspunktet og den klare hovedregel er at det er avtalen som vil regulere rettsforholdet mellom partene. Følgelig kan det også i utgangspunktet trekkes antitetiske slutninger om at det som ikke er eksplisitt avtalt, heller ikke kan anføres som en forpliktende del av avtalen. Om det kan oppstilles unntak fra denne hovedregel vil da bero på en konkret vurdering av det enkelte tilfellet. I teorien blir det fremmet synspunkt om at kontraktsvilkår som har vunnet stor utbredelse i bransjen bør etter forholdene kunne bli en del av avtalen selv uten uttrykkelig henvisning. Det er Woxholth⁶² som står for dette synspunktet, og han fremhever relevant rettspraksis omkring temaet⁶³ med vekt på hensyn som forutberegnelighet og stabilitet i bransjen. I følge Woxholth⁶⁴ vil det være mer nærliggende at den som ikke ønsker å ta del i vilkårene bør gi uttrykkelig beskjed om dette før avtalen slutes.

I en oppgave der problematikken dreier seg om tilfeller som angår forbrukere har det interesse for saken å trekke frem at det rettslige grunnlaget som Woxholth viser til er rettet mot tilfeller der begge parter i kontraktsforholdet opptrer som ledd i næringsvirksomhet. I forbrukeravtaleforhold er det andre hensyn som vil gjøre seg gjeldende, og disse vil veie mye tyngre enn tilsvarende hensyn der partene tilsynelatende er mer jevnbyrdige. Vi vet at forbrukermyndighetene er skeptiske til forskuddsbetaling som sådan, om dette da oppstilles som vilkår i etterkant kan uten å kunne vise til avtale, er det grunn til å tro at vil kunne avskjæres av riktige myndigheter. Det vises til senere redegjørelse om urimelige avtalevilkår. Det vises også til redegjørelsen ovenfor om hovedregelen for betalingstid når ikke annet er avtalt.

⁶¹ Woxholth s. 196

⁶² Woxholth s. 204

⁶³ Rt. 1966 s.857, Rt. 1955 s.209

⁶⁴ Woxholth s. 204

Etter dette konkluderes det med at det i forbrukeravtaleforhold som hovedregel ikke er rettslig grunnlag for å kreve forskuddsbetaling, uten avtale ved å henvise til praksis i bransjen, dersom det ikke foreligger særlig grunnlag for å hevde noe annet.

3.1.4 Kan forskuddsbetaling settes som tilleggsvilkår, etter avtaleinngåelsen?

Når hovedregelen nå viser seg å være betaling ved samtidighet eller etterskuddsvis, kan den næringsdrivende som et unntak fra dette likevel gis rett i å sette forskuddsbetaling som ytterligere vilkår for avtale – etter at avtalen er inngått?⁶⁵

Markedsføringsloven § 2a gir forbud mot at man i næringsvirksomhet gjør krav på betaling for varer, tjenester eller andre ytelser uten at det er avtalt. I en sak der avtalen er inngått, vil anvendelsesområdet av denne bestemmelsen kunne bli litt avledet, da det i realiteten foreligger en avtale. Om man til tross for dette legger til grunn overstående konklusjon, om at forskuddsbetaling må avtales, taler denne bestemmelsen i retning av at det ikke er adgang til å gjøre krav om forskuddsbetaling, uten at det er avtalt. Markedsføringsloven § 2 gir videre forbud mot å bruke villedende fremstilling av tilbud. Formålet med bestemmelsen er å hindre at forbrukere inngår avtaler de ikke ville inngått vilkårene hadde fremkommet på en tydeligere måte. Bestemmelsene her gir følgelig en viss veiledning som heller i retning av at forskudd må avtales for at det skal kunne kreves.

Høyesterett har tatt stilling til dette spørsmålet først i Rt. 1968 s. 1188, denne konklusjonen er videre fremført i Rt. 2004. s.675. I førstnevnte sak ble det påtrykt vilkår ved pakkseddelen, disse ble først mottatt da forsendelsen ble overlevert. Høyesterett kom til at vilkårene ble ikke ansett vedtatt, og fikk følgelig ikke rettsvirkning. Vilråene denne saken gjaldt var at det her ble tatt eiendomsforbehold. Standpunktet har likevel overføringsverdi til saker om forskuddsbetaling, da dommen uttrykker og illustrerer at vilkår ikke kan gjøres gjeldende i ettertid. Høyesterett befestet dette standpunktet nevnte dom fra 2004. I denne

⁶⁵ TFF 2003-3, Nisja s. 309

saken ble en agurkprodusent tilkjent erstatning etter selgers kontrollansvar fordi splittbambusspinnene som ble brukt som støttepinner i agurkproduksjonen var smittet med en grønnmuggsopp som spredte seg til agurkene og ødela hele produksjonen. Det ble anført fra selgers side at det ikke var grunnlag for ansvar, på grunnlag av bestemmelsen om ansvarsbegrensning i de sluttbrevene som fulgte med fraktbrevene. Førstvoterende uttalte at: ”Da denne ansvarsbegrensningsklausulen medfører en betydelig overføring av risiko fra selger til kjøper, og ikke har vært omtalt i forhandlingen mellom partene, finner jeg det klart at den ikke kan anses for å være vedtatt av Aase Gartneri⁶⁶. Høyesterett begrunner dette standpunktet videre med at dette for det første ikke ble omtalt i forhandlingen mellom partene. Bestemmelsen var heller ikke gitt noen fremtredende plass i sluttseddelen. Den kun tatt inn som et punkt mellom bestemmelser om morarente og forbehold om prisendringer m.m.

Markedsrådet har også behandlet spørsmålet i sak av 28. August 2006.⁶⁷. Her handlet en del av saken direkte om hvorvidt det er adgang til å kreve forskudd uten at forbrukeren er informert om slikt vilkår ved avtaleinngåelsen. Saken kom opp som følge av et forbudsvedtak Forbrukerombudet fattet mot B2C Norge AS og Marius Marthinsen, et selskap som leverte elektrisk kraft, telefoni, bredbånd og IP-telefoni til forbrukere. B2C Norge AS påklaget Forbrukerombudets vedtak til Markedsrådet. Saken dreide seg om flere forhold, blant annet at forbrukere fikk krav om å betale årsavgift forskuddsvis etter at avtalen var inngått, mange uten å ha fått informasjon om dette i forkant. De fikk heller ikke mulighet til å få refundert betalingen dersom avtalen skulle bli sagt opp før året var omme. Dette fant Forbrukerombudet at var i strid med mfl. § 2. Markedsrådet kom enstemmig til at de var enige med Forbrukerombudet i at en markedsføring av tilbud som uforpliktende og en skjuling av så sentrale avtaleforpliktelser som det her er tale om, var villedende fremstilling i strid med mfl. § 2 og § 3. Med hjemmel i markedsføringslovens § 2, § 3 og § 2a vedtok Markedsrådet derfor at B2C Norge AS skulle forbys å gi inntrykk ved markedsføring og salg av strøm- og/eller telefontjenester at B2C Norge AS' tilbud er

⁶⁶ Jfr. dommens avsnitt 73

⁶⁷ MR-2006-12

uforpliktende så lenge tilbudet innebærer en betalingsforpliktelse for forbrukeren, samt forbys unnlåte å opplyse om at det følger av avtalevilkårene at betaling av faste kostnader må skje forskuddsvis for ett år om gangen. I saken ble det også vedtak om tvangsgebyr på kroner 250.000,- For ordens skyld hører det med at dette vedtaket ikke vedtatt av B2C Norge AS og Marius Marthinsen. Saken ble derfor brakt inn for Oslo tingrett⁶⁸ ved stevning fra staten ved Forbrukerombudet 23. oktober 2007. I mellomtiden ble B2C Norge AS tatt under konkursbehandling pga. manglende revisor, derfor ble søksmålet begrenset til Marius Marthinsen personlig. Staten har fremsatte krav om dekning av sine saksomkostninger og vant fullstendig frem med sine avgjørelser.

Også i nyere juridisk teori er det trukket fram og understreket at nye vilkår i avtalen forutsetter ny avtale om dette.⁶⁹ Ut fra dette kommer jeg til at rettsregelen må være at vilkår som fremmes etter at avtalen er inngått ikke er forpliktende om de ikke vedtas og aksepteres som en ny avtale.

3.1.5 Konverteringsklausuler

Er det adgang til å kreve forskudd om hjemmelen er en kontraktsfestet konverteringsklausul?

Med dette menes at avtalen om betalingstid fastholdes selv om selger ikke skulle levere sin del av avtalen, slik at avtalen om betalingstid i realiteten blir en avtale om forskuddsbetaling.

Forbrukerkjøpsloven sier noe om dette, i § 38(3) oppstilles et forbud mot konverteringsklausuler. Forbrukeren er etter denne bestemmelsen ikke forpliktet til å betale på bakgrunn av en forhåndsavtale om dette, uavhengig av om selgeren oppfyller eller ikke.

⁶⁸ TOSLO-2007-159711

⁶⁹ TFF 2003-3, Nisja s. 309

Forarbeidene⁷⁰ understreker at ordlyden i forbrukerkjøpsloven skal ha en streng tolkning. Det vises da til at forbudet er reelt ved å underbygge med hensynet bak bestemmelsen som sier at forbrukeren på avtaletidspunktet vanskelig kan overskue konsekvensene konverteringsklausuler. Derfor skal forbrukeren også vernes mot å inngå en slik avtale. Dette trekkes også frem i kommentarutgaven⁷¹ til forbrukerkjøpsloven, her sies det videre at forbudet kun retter seg mot forhåndsavtaler.

Håndverkertjenesteloven oppstiller ikke en særskilt bestemmelse som forbyr konverteringsklausuler. En slik adgang må likevel ses i sammenheng med tilbakeholdsretten som er hjemlet i håndverkertjenestelovens § 13. Tilbakeholdsretten er drøftet under hensyn. Det er mye som taler for at det i forbrukeravtaleforhold, på bakgrunn av lovgiving som tilsier tilbakeholdsrett, og med forbudet mot slike klausuler som oppstilles i forbrukerkjøpsloven, kan sies at konverteringsklausuler som sådan vil kunne stå svakt ved en eventuell rettslig prøving. I slike tilfeller vil hensyn til rimelighet vil kunne slå gjennom, fordi dette vil være tilfelle der forbrukeren ”presses” inn i en kontrakt om forskuddsbetaling.

I motsatt fall, dersom forbrukeren skulle betale, uten å være forpliktet til det fremheves det i kommentarutgaven⁷² til forbrukerkjøpsloven at stillingen blir en annen. Det henvises her at forbrukeren må kunne søke tilbake sitt krav som følge av de ulovfestede reglene om *condictio indebiti*.⁷³

Jeg kommer derfor til at det i forbrukeravtaleforhold ikke som hovedregel kan kreves forskuddsbetaling ved å henvise til en konverteringsklausul.

⁷⁰ Ot.prp.nr.44 (2001-2002) s.79 og NOU 1993: 27 s.118

⁷¹ Tverrberg s. 604

⁷² Tverrberg s. 604

⁷³ Nærmerer redegjørelse i Hagstrøm s. 678.

3.2 Forskuddsbetaling forutsetter avtale

Etter overstående drøftelse kommer jeg til at det ikke finnes rettslig grunnlag som gir hjemmel for å hevde at forskuddsbetaling kan anses som et alminnelig obligasjonsrettslig prinsipp. Det finnes derimot rettslig grunnlag for å si at betaling skal skje ved samtidighet der det er mulig, eventuelt etterskuddsvis der samtidighetsprinsippet er vanskeligere å følge. Det foreligger følgelig ikke hjemmel for å kreve forskuddsbetaling uten avtale eller lovhjemmel.

4 Forskuddsbetaling etter avtale

Alle kjøp av varer og tjenester har sitt grunnlag i en avtale uansett om det er uttrykkelig sagt eller skrevet eller ikke. Slike kontrakter kan være av en art som enten er individuelt fremforhandlet, eller de kan være i form av en standardkontrakt.

Det som blir spørsmålet i det følgende er hvordan forskuddsbetaling kan innlemmes i en avtale, slik at den er rettslig gyldig, og uten at den skal kunne anses for å være urimelig. Både tilfeller der forskuddsbetaling er en del av en individuelt forhandlet avtale, og tilfeller der forskuddsbetaling inngår som del av en standardkontrakt vil drøftes. Til sist vil tilfeller der forskuddsbetaling kan innebære et urimelig avtalevilkår drøftes. Herunder vurderes det også hvilke rettslige grunnlag et slikt resultat kan ha.

4.1 Forskuddsbetaling etter særskilt avtale

Utgangspunktet er at det er kontraktsfrihet, også i forbrukeravtaleforhold. Følgelig vil også avtale om forskudd kunne gjøres gjeldende om ikke det finnes preseptorisk lovgiving som hindrer slik avtale, eller at avtalen vil anses for å være urimelig. Disse tilfeller vil det redegjøres for i de påfølgende kapitlene⁷⁴.

Det klare utgangspunkt er at det er adgang til å avtale forskuddsbetaling. Dette standpunktet er eksempelvis lagt til grunn ved forbrukerkjøp og ved kjøp av håndverkertjeneste. Her vil det i mange tilfeller være dekkende å si at det er vanlig å fremforhandle avtale om forskuddsbetaling. I tilfeller der slike vilkår er gyldig vedtatt – uten å være urimelige avtalevilkår for forbrukeren vil det ikke reises mange tvilsspørsmål.

Kontraktsfriheten, med de begrensninger som følger av den, tilsier at rettsregelen er at det er fri adgang til å inngå avtale om forskuddsbetaling i forbrukeravtaleforhold.

⁷⁴ Jfr. Kap. 4.3 og 5.

4.2 Forskuddsbetaling som standardvilkår

Hvilke problemstillinger møter man dersom avtale om forskuddsbetaling skjer i form av standardvilkår som del av en standardkontrakt? Standardvilkår defineres gjerne som kontraktsvilkår som er utarbeidet på forhånd, og som er tilsiktet anvendt i et ubestemt antall fremtidige, konkrete kontraktsforhold av en nærmere bestemt type.⁷⁵ Med ”på forhånd”, menes at vilkårene ikke er utarbeidet til akkurat det spesifikke avtaleforholdet man står ovenfor. ”Ubestemt antall” viser her til at det ikke må være laget til et særskilt kontraktsforhold, eller fastsatt mengde slike. Endelig viser en ”nærmere bestemt type” til et særlig og bestemt saksområde⁷⁶, som eksempelvis kjøpekontrakt på bil, eller husleieforhold.

Spørsmålet som skal behandles i det følgende er for det første hvorvidt forskuddsbetaling kan settes som et alminnelig standardvilkår, og dernest hvilke begrensninger det kan tenkes ut i hvilken form standardvilkårene vedtas.

I juridisk litteratur er det problematisert at standardvilkår ikke alltid vedtas i den form som er vanlig i andre kontrakter. For at standardvilkårene skal anses vedtatt er utgangspunktet at de må være en del av partenes avtale.⁷⁷ Dette vil også være gjeldende rett dersom forskuddsbetaling er et av vilkårene som inngår i standardavtalen. I noen tilfeller er standardkontrakten et komplett avtaledokument som blir gitt til partene, i andre tilfeller blir det henvist til vilkår.⁷⁸ Ved internettkjøp må eksempelvis ofte bekrefte at man er kjent med vilkårene som foreligger for avtalen.

De tilfellene der standardvilkårene er en del av avtaledokumentet vil ligge nær opp mot tilfeller der forskuddsbetaling er særskilt avtalt, da avtalevilkårene fremlegges forbrukeren i sin helhet. Utgangspunktet her vil derfor være at begge parter er bundet av avtalen. Det er

⁷⁵ Haaskjold s. 166

⁷⁶ TFF 2003-3, Nisja s. 302

⁷⁷ TFF 2003-3, Nisja s. 307

⁷⁸ TFF 2003-3, Nisja s. 308

også hovedregelen for tilfeller der det kun henvises til vilkårene. Likevel bør det presiseres at det såkalte Standardkontraktutvalget⁷⁹, som resulterte i nye bestemmelser i markedsføringsloven⁸⁰, presiserte at det i slike tilfeller vil være en generell regel å si at jo mer byrdefulle og uventede vilkårene er, jo tydeligere må henvisningen være. De begrensninger lovgiver på enkelte områder har valgt å gi med hensyn til forskuddsbetaling, samt problematiseringen i annet lovverk⁸¹, er en indikator på at forskuddsbetaling som sådan vil være et byrdefullt vilkår som har vilkåret krever tydelig henvisning. Dette ble også vektlagt som et viktig moment av Høyesterett i Rt. 2004. 675.⁸²

Ut fra dette kan det da trekkes slutning om at dersom forskuddsbetaling er en del av et standardvilkår må det vises eksplisitt til dette vilkåret for at det skal kunne gjøres gjeldende. Utover dette vil det i likhet med individuelt fremforhandlede avtaler om forskuddsbetaling være rettslig adgang til å gjøre slike vilkår gjeldende, med hjemmel i avtalefriheten. Eventuelle begrensninger der avtalevilkåret blir urimelig drøftes nedenfor.

4.3 Forskuddsbetaling og urimelige avtalevilkår

Krav om forskuddsbetaling med hjemmel i særskilt avtale eller standardvilkår har blitt en mer og mer vanlig situasjon som forbrukerne stilles ovenfor. Eksempler på slike kontraktstyper kan være kulturskoler for barn, barnehageplasser eller avtaler om levering av strøm, telefon, etc. Spørsmålet blir særlig praktisk i flere av disse tilfellene fordi utvekslingen av ytelser ikke kan skje etter samtidighetsprinsippet, da ytelsene blir levert delvis eller kontinuerlig. I disse tilfeller vil betaling derfor måtte erlegges enten forskudds- eller etterskuddsvis, eventuelt som terminer med både forskudds- og etterskuddsbetaling. I noen tilfeller blir da utfallet at det avtales forskuddsbetaling, dette kan også skje ved

⁷⁹ NOU 1976:61 s.24

⁸⁰ Jfr. markedsføringsloven kapittel II

⁸¹ NOU 1993: 27 s. 49 og Ot.prp nr. 29 (1988-89) s. 57

⁸² Se Dommen drøftes i oppgavens punkt 3.1.4, tredje avsnitt

ordinære kjøpsavtaler der samtidighetsprinsippet i utgangspunktet ville vært mer ukomplisert å følge.

I det følgende drøftes den rettlige problemstillingen om det kan tenkes tilfeller der avtale om forskuddsbetaling vil innebære et urimelig avtalevilkår, slik at generalklausulene i markedsføringsloven § 9, avtaleloven § 36 eller pristiltaksloven § 2 kan komme til anvendelse. Er det noen av disse klausulene benyttet i saker vedrørende problematikk omkring forskuddsbetaling. Hvilke momenter legges de da vekt på?

4.3.1 Markedsføringslovens § 9a

Markedsføringsloven § 9a er særlig trukket frem i forarbeidene til forbrukerkjøpsloven⁸³, bestemmelsen nevnes særskilt under redegjørelsen for utvalgets konklusjon om at det ikke bør oppstilles et alminnelig forbud mot forskuddsbetaling i forbrukerkjøp. Det sies at markedsføringsloven § 9a vil gi forbrukeren vern, særlig i tilfeller der selger har kommet i en monopolliknende situasjon og benytter seg av dette ved utrimelige vilkår om forskuddsbetaling. Spørsmålet i det følgende er derfor om bestemmelsen har blitt benyttet i rettsavgjørelser vedrørende forskuddsbetaling, og hvilke momenter som i så tilfelle vektlegges. Først er det naturlig med en kort redegjørelse for bestemmelsens innhold.

Ut fra ordlyden er det to kumulative vilkår som oppstilles for at bestemmelsen skal kunne komme til anvendelse. For det første må vilkårene være ”urimelige overfor forbrukerne”. For det andre må også ”allmenne hensyn” tale for et forbud. Om vilkårene er oppfylt hjemler bestemmelsen følgelig adgang til å nedlegge forbud mot bruk av urimelige kontraktsvilkår, men ikke mot avtaler eller avtaleklausuler som sådan. Poenget er at *vilkåret* er ment for og brukes mange ganger, ovenfor flere medkontrahenter, slik det normalt vil være ved bruk av standardkontrakter. Denne presiseringen er fremhevet i forarbeidene.⁸⁴ I forarbeidene fremheves det videre at rekkevidden verken er begrenset til

⁸³ NOU 1993 :27 s. 47

⁸⁴ Ot.prp.nr.38 (1979-1980) s. 37-38

og omfatte skriftlige vilkår alene eller kun vilkår som er uttrykt på en bestemt måte. Kontrollordningens formål er å ivareta forbrukernes interesser.⁸⁵

Lovgiver understreket to hensyn som det skal legges vekt på ved rimelighetsvurderingen. I bestemmelsens andre ledd sies det at det skal legges særlig vekt på ”hensynet til balanse mellom partenes rettigheter og plikter og på hensynet til klarhet i kontraktsforhold.”

Vilkåret som tilsier at forbud også skal være det beste for allmenne hensyn, vil trolig henseile seg til en skjønnsvurdering av Forbrukerombudet og Markedsombudet som sådan.

I forarbeidene⁸⁶ understreker departementet at ordvalget tilstrekkelig klart innebærer at et forbud bare har virkning framover. I utgangspunktet vil det bare være den næringsdrivende som forbudet er rettet mot som vil være avskåret fra å nytte det samme vilkår i fremtiden. Rekkevidden av et forbud er i første omgang subjektivt begrenset til den eller de næringsdrivende som er part for Markedsrådet. Det trekkes videre frem at den objektive rekkevidden av et forbud vil bero på vedtaket som treffes. I forarbeidene er det fremhevet at dersom vedtaket er formulert av generell karakter, vil forbudet ramme avtaleklausuler som i det vesentlige er like og gjenstand for samme vurdering. Hvordan er så bestemmelsen anvendt og hvilke momenter er det lagt vekt på i konkrete avgjørelser?

I Markedsrådets vedtak av 15. November 1995⁸⁷ ble det vurdert kontraktsvilkår om forskuddsbetaling. Klagen rettet seg mot Norsk Hudpleiefagskole og ble brakt inn for Rådet blant annet på bakgrunn av at Forbrukerombudet anså at kontraktsvilkår om forskuddsbetaling av studieavgift var urimelig. I saken ble studentene ble krevd å betale for 3 semestre forskuddsvis, totalt kroner 60.000,- Markedsrådet kom enstemmig fram til at Norsk Hudpleiefagskoles vilkår inneholdt så stor ubalanse mellom skole og elev at de måtte anses som urimelige og i strid med mfl. § 9 a.

⁸⁵ Ot.prp.nr.38 (1979-1980) s. 38

⁸⁶ Ot.prp.nr.38 (1979-1980) s. 37

⁸⁷ MR-1995-18

Norsk Hudpleiefagskole AS fikk følgelig forbud mot å benytte vilkår om forskuddsbetaling av studieavgiften. I vurderingen ble det lagt vekt på at pengene var usikret for lang tid fremover uten mulighet for refusjon, og dessuten at skolen hadde en sterk posisjon ovenfor elevene på grunn av trangt arbeidsmarked og et stort ønske om utdanning.

I sak av 19. Februar 2007 ble forskuddsbetaling som urimelig avtalevilkår behandlet hos Borgarting Lagmannsrett.⁸⁸ Saken hadde 23. Juni 2004⁸⁹, vært til behandling hos Markedsrådet, derfra ble den anket til Oslo tingrett⁹⁰ før den kom til behandling hos Lagmannsretten. Saken gjaldt vilkåret som Barnehage Gruppen AS satte for tildeling av barnehageplass. Vilkåret var at foreldrene måtte betale kroner 7500,- forskuddsvis. I sitt forbudsvedtak hadde Markedsrådet særlig trukket frem at det var et usikret forskudd som ble satt inn på ordinær konto disponert av Barnehage Gruppen AS. Resultatet ble at Markedsrådet, med hjemmel i mfl. § 12, jfr § 9a, enstemmig vedtok forbud mot at Barnehage Gruppen AS kunne nytte eller tilsikte å nytte vilkår om usikret innbetaling som betingelse for tildeling av barnehageplass som medførte at forbrukerne måtte betale forskudd uten sikkerhetsstillelse. Markedsrådet fattet også vedtak om tvangsbót, og satte denne til kroner 200.000,- Det var denne avgjørelsen som ble anket da kravet ikke ble vedtatt av Barnehage Gruppen AS. I lagmannsretten ble saken behandlet på ny, og standpunktet om at det forelå et urimelig avtalevilkår ble befestet. Tvangsboten ble imidlertid redusert til kroner 100.000,- Hovedbegrunnelsen var at dette var et vilkår som var benyttet over lengre tid uten innvendinger fra myndighetene. Urime-lighetsvurderingen og begrunnelsen fra Markedsrådet fast.

20. juni 2007 ble forskuddsbetaling som avtalevilkår igjen belyst ved vedtak i Markedsrådet⁹¹. Her gjaldt saken Telinet Energi AS som hadde forskuddsbetaling av

⁸⁸ LB-2005-183288

⁸⁹ MR-2004-5

⁹⁰ TOSLO-2005-85958

⁹¹ MR-2007-2

årsgebyr som et vilkår i standardkontrakt og videre at dette ikke refunderes forholdsmessig ved en eventuell oppsigelse. Saken har likhetstrekk med saken der B2C Norge AS var part⁹². I denne saken var det derimot ikke tvil om vilkårets eksistens ved avtaleinngåelsen, spørsmålet ble derfor om vilkåret i seg selv var urimelig.

Resultatet her ble at Markedsrådet ikke fattet forbudsvedtak, med dissens. I flertallets begrunnelse ble det fremhevet at viktige momenter var at kravet ikke var urimelig i seg selv, da det i tilsvarende firmaer bare ville bli fakturert til kunden på annen måte. Det ble videre fremhevet at strøm i sin alminnelighet er et produkt forbrukerne må kjøpe. Flertallet møtte også innklagedes anførsel om behovet for forutsigbarhet. Konklusjonen ble at kravene om ”urimelige overfor forbrukeren” ikke var oppfylt. Mindretallet fremhevet at forskuddsbetalingen hindret konkurransen ved at forbrukeren vanskeligere kunne bytte leverandør. Etter mindretallets vurdering blir heller ikke vilkåret om forskuddsbetaling mer rimelig bare fordi det er kommunisert i forkant.

Vedtakene som nå er belyst illustrerer hvilke momenter som vektlegges ved en vurdering av om forskuddsbetaling kan anses for å være et urimelig avtalevilkår i strid med markedsføringsloven § 9a. For det første trekkes det frem at beløptes størrelse er av betydning. Nedre grense her illustreres ved at det i MR-2007-2 ble akseptert avtale om forskudd for kroner 890,- i motsetning til kravet på kroner 7500,- som ble funnet urimelig i MR-2004-5. Ved urimelighetsvurderingen i siste sak blir det også vist til at kredittrisikoen ved slikt krav om forskudd ble enda større da forskuddet var usikret. Enda et moment som ble trukket frem er hensynet til om den næringsdrivende har et reelt behov for å kreve betaling forskuddsvis.

4.3.2 Avtaleloven § 36

Avtalelovens § 36 er generalklausulen som skal fange opp og sette til side urimelige avtaler. Vil denne kunne benyttes dersom avtale om forskuddsbetaling viser seg å være

⁹² Jfr. Drøftelse i kapittel 3

urimelig? Spørsmålet videre er om denne bestemmelsen er praktisk anvendt i praksis i saker om forskuddsbetaling. Det er naturlig å starte med en kort redegjørelse for bestemmelsen.

For at avtalelovens § 36 skal komme til anvendelse er vilkåret ut fra ordlyden i bestemmelsen at den må ”virke urimelig” eller at det må ”stride med god forretningsskikk” å gjøre den gjeldende. Dette innebærer at det er adgang til å foreta en rimelighetsvurdering med vekt for forholdene ved avtalens inngåelse. Dersom avtalen har blitt til som følge av svært ulikt styrkeforhold mellom partene, eller av andre grunner fått et urimeliginnhold, vil den kunne settes helt eller delvis tilside. Uttalelser fra Høyesterett taler for at det er en høy terskel for at avtalelovens § 36 skal komme til anvendelse. I Rt. 1990 s. 284, som var en plenumsdom, uttalte flertallet (9-8) om avtaleloven § 36 ”at denne generelle bestemmelsen er forutsatt brukt med varsomhet”⁹³ Dette tilsier at terskelen er høy for at en avtale skal gjøres ugyldig etter avtaleloven § 36.

I forarbeidene til forbrukerkjøpsloven er det fremhevet at avtalelovens § 36 kan komme til anvendelse ved spesielle tilfeller.⁹⁴ I forbindelse med utvalgets konklusjon, om at det ikke bør nedlegges forbud mot forskuddsbetaling, er det fremhevet at urimelige klausuler på individuell basis vil kunne være gjenstand for regulering etter avtaleloven § 36. Samme konklusjon er brukt i forarbeidene til håndverkertjenesteloven⁹⁵.

I en sak fra Forbrukertvistutvalget⁹⁶ ble avtalelovens § 36 anført av klager. Saken gjaldt et håndverkeroppdrag. Avtalt pris for oppussing av et bad var kroner 43.400,-, 14.000,- skulle betales forskuddsvis. Oppdraget ble stoppet av håndverker før påbegynt arbeid. Han mente at forbrukeren hadde forsømt sin kontraktsforpliktelse ved å ikke innbetale kroner 5000,- som etter avtale skulle betales ved oppdragets start. Forbrukertvistutvalget

⁹³ Dommes s. 296, gjengitt i Hagstrøm s. 75

⁹⁴ NOU 1993:27 s.52

⁹⁵ Ot.prp nr. 29 (1988-89) s. 57

⁹⁶ FTU-2003-118

kom til at det ikke forelå hevingsgrunnlag for håndverker. Forbrukeren hadde dermed krav på å få det forskuddsbetalte beløp refunder. I sin begrunnelse ble ikke avtaleloven § 36 anvendt, utvalget henviste til håndverkertjenesteloven § 16(3). Det ble heller ikke sagt at avtalen om forskuddsbetaling i seg selv var urimelig.

Dette kan være et utslag av at terskelen for å benytte avtalelovens § 36 ved forskuddsbetaling tilknyttet forbrukerkjøp av løsøre eller håndverkertjenester er satt veldig høyt. Observasjonen må kanskje også ses på bakgrunn av at administrativ kontroll med standardvilkår kan være til hinder for at de aller mest urimelige vilkårene blir gjort gjeldende. Avtalelovens § 36 kan også ha en indirekte effekt, dette vil det dog være vanskelig å dokumentere.⁹⁷ Dette anføres av Hagstrøm i juridisk litteratur.

Det er ingen bestemmelse i avhendingslova som forbyr forskuddsbetaling, men også i forarbeidene til avhendingslova⁹⁸ er det redegjørelse for hvordan avtalelovens § 36 som en sensurregel som kan være aktuell ved kjøp av fast eiendom. I juridisk litteratur⁹⁹ ved Lilleholt sies det frem at det ikke, som ved bustadoppføringslova, finnes ufravikelige regler som hindre usikret forskuddsbetaling i avhendingslova. Til tross for dette understreker Lilleholt at dersom en forbrukerkjøper skulle inngått en avtale som tilsier at han måtte betale store deler av kjøpesummen før han fikk skjøtet, ville dette normalt kunne være så risikabelt av det ville ligge nær å sette vilkåret til side etter avtalelovens § 36. Den eventuelle panteretten forbrukeren har om slik forskuddsbetaling skulle finne sted er lite verd om den ikke er tinglyst. Det er ut fra dette klart at avtalelovens § 36 kan benyttes som en skranke for å hindre at avtaler om urimelig forskuddsbetaling skal gjøres gjeldende men, som ved forbrukerkjøp av løsøre og håndverkertjenester, har ikke bestemmelsen blitt brukt for å sette til side urimelige avtaler om forskuddsbetaling.

⁹⁷ Hagstrøm s. 278

⁹⁸ Ot.prp. nr. 66 (1990-91) s. 11

⁹⁹ Lilleholt s. 181-182

Etter dette er det klart at det foreligger få relevante rettsavgjørelser der avtalelovens § 36 brukes i for å hindre urimelige kontrakter. En dom som likevel kan nevnes er dom fra Oslo Byrett fra 1995¹⁰⁰. I denne saken kom det opp spørsmål om tilbakebetaling av forskuddsbetalte skolepenger. Her hadde A undertegnet vilkår om at forskuddsbetalt beløp ikke ville bli refundert. I saken forelå det legeerklæring om at hun av medisinske årsaker var forhindret i å gjennomføre skolegangen som planlagt. Retten fant under tvil at opptaksvilkårene ut fra en samlet vurdering måtte settes til side, slik at A fikk refundert innbetalte skolepenger, a kroner 17.000,- i sin helhet. Dette ble begrunnet med at avtalevilkåret var urimelig, jfr. avtaleloven § 36. Det ble bl.a. lagt vekt på beløpets størrelse, at skolen ikke hadde særlige ekstraavgifter som følge av at A uteble og at skolen tidlig fikk beskjed om at A måtte avbryte skolegangen. Her var det imidlertid ikke avtalen om forskuddsbetaling som sådan retten slo ned på, men vilkåret om at det ikke ville bli refundert, til tross for forholdene som forelå.

Det kan se ut til at preseptorisk lovgiving og administrativ kontroll ved standardvilkår er mer praktiske tiltak for å hindre at urimelige avtaler om forskuddsbetaling gjøres gjeldende. Dette kan være et tegn på at bestemmelsens eksistens i seg selv¹⁰¹ er dens fremste funksjon for å hindre urimelige avtaler om forskuddsbetaling. Dette vil likevel være vanskelig å dokumentere.

4.3.3 Pristiltaksloven § 2

I drøftelser om forskuddsbetaling i lovforarbeidene til håndverkertjenesteloven¹⁰² er prisloven § 18¹⁰³, i likhet med markedsføringsloven § 9a og avtalelovens § 36, trukket frem som en generalklausul som kan benyttes for å hindre umotivert og urimelig praksis med forskuddsbetaling. Spørsmålet er om denne bestemmelsen kan brukes for å hindre

¹⁰⁰ RG-1995-437 (66-95)

¹⁰¹ Hagstrøm s. 278

¹⁰² Ot.prp. nr 29 (1988-89) s. 57

¹⁰³ Bestemmelsen er opphevet og erstattet med pristiltaksloven § 2. Nærmer redegjørelse følger i drøftelsen.

urimelige avtaler om forskuddsbetaling, og om den har vært brukt som hjemmel for slike inngrep i praksis?

1. januar 1994 ble prisloven endret til pristiltaksloven etter en lovrevisjon. Pristiltaksloven § 2(1) avløste prislovens § 18 som ble omtalt og anvendt som en generalklausul vedrørende urimelig pris og kontraktsvilkår. Det kan nevnes at denne bestemmelsen var virksom før avtaleloven § 36 trådte i kraft i den form den er i dag. I prislovens § 18 het det i første ledd andre punktum at det ikke må "kreves, avtales eller opprettholdes forretningsvilkår som virker urimelig overfor den annen part eller som åpenbart er i strid med allmenne interesser" Ordlyden er nærmest identisk med pristiltakslovens § 2(1) annet punktum.

Pristiltakslovens § 2 i sin rolle skiller seg fra de øvrige kontraktsrettslige generalklausuler ved at den også har en offentligrettslig side¹⁰⁴, i og med at det er hjemmel for at overtredelse er straffbart jfr. § 4.

Bestemmelsen er begrunnet i forbrukerhensyn¹⁰⁵ og dens primære formål er å sørge for en forsvarlig prisutvikling, for på denne måten å ivareta samfunnets og forbrukernes interesser av lave priser.¹⁰⁶ Dette nevnes men faller utenfor en drøftelse om forskuddsbetaling og om det finnes tilfeller der dette kan være et urimelig avtalevilkår. Her vil det ikke være prisen i seg selv, men snarere betalingstidspunktet og de risikomomenter dette medfører som er av interesse. I den sammenheng vil bestemmelsens andre punktum, som har elementer av rimelighetsvurderinger være naturlig å drøfte.

Den opphevede prislovens § 18 var en omdiskutert bestemmelse¹⁰⁷. Det har pristiltaksloven § 2 og det gjøres gjeldende tvil om dens rekkevidde. Ifølge ordlyden rammer bestemmelsen urimelige forretningsvilkår generelt. Det har likevel over lengre tid

¹⁰⁴ JV-1980-133 s. 135 ved Trygve Bergsåker

¹⁰⁵ Ot.prp. nr.41 (1992-93) s. 68

¹⁰⁶ Norsk lovkommentar, til § 2, note 7 ved Kolstad

¹⁰⁷ JV-1980-133 s. 135 ved Bergsåker

vært omstridt hvorvidt den kan tas på ordet her¹⁰⁸. Den vanlige oppfatning er nok likevel at regelen på dette punkt er generell, slik at alle slags urimelige forretningsvilkår rammes.¹⁰⁹ Etter at ny pristiltakslovs § 2 avløste prislovens § 18 er det anført at bestemmelsen i realiteten er virkningsløs fordi den er avløst av avtalelovens § 36. Dette spørsmålet har Høyesterett tatt stilling til. I Rt. 1996 s. 407 ble det uttalt av førstvoterende at ”Jeg kan for mitt vedkommende ikke finne grunnlag for at prisloven 1953 § 18 må anses avløst av avtaleloven § 36, som ble innført i 1983.” Ut fra dette kan det trekkes slutning om at bestemmelsen innehar elementer som kan komme til anvendelse ved en vurdering av om avtale om forskudd kan være urimelig.

Har bestemmelsen så blitt benyttet som rettslig grunnlag i saker der avtale om forskuddsbetaling kan være urimelig?

Kontroll av pristiltaksloven § 2, jfr. § 1 er av Kongen delegert til konkurransetilsynet, det vil derfor være de som står for kontrollen av vilkårene. Her er det ikke funnet konkrete saker knyttet til avgjørelser vedrørende forskuddsbetaling. I lovkommentaren¹¹⁰ er det fremhevet at Konkurransetilsynet har en restriktiv intervensjonspolitikk, og hittil har det blitt reagert med anmeldelse i noen få saker der overprisen nærmest kan anses som bedrageri. Følgelig har heller ikke tilsynet reagert i saker knyttet til vilkår om forskuddsbetaling. Det synes ut fra dette som at pristiltakslovens § 2 i praksis er en lite virksom skranke for å hindre urimelig avtale om forskuddsbetaling i forbrukeravtaleforhold.

¹⁰⁸ Bl.a. *Arnholm* (Lærebok i avtalerett (1969) s. 212-213)

¹⁰⁹ JV-1980-133 s. 135 ved Bergsåker

¹¹⁰ Karnov, til § 2, note 7 ved Kolstad

5 Rettsområder der forskuddsbetaling er lovregulert

Lovgiver har på flere rettsområder valgt å regulere bruken og omfanget av tillatt forskuddsbetaling i forbrukeravtaleforhold. Fremstillingen her er ikke ment å være uttømmende, men illustrerende på i hvilke tilfeller preseptorisk lovgiving brukes for å regulere bruk av forskuddsbetaling.

5.1 Bustadoppføringslova

I bustadoppføringslova er bakgrunnsregelen at der betalingstid ikke er avtalt skal forbrukeren ikke betale før etter overtakelse, når entreprenøren krever det, jfr § 46.¹¹¹ Videre regulerer lovens § 47 tillatt bruk av forskuddsbetaling. I bestemmelsens første ledd sier ordlyden at forskuddsbetaling ”gjeld berre så langt”, her knyttes med andre ord bestemte vilkår til avtale om forskuddsbetaling. Forbrukeren sikres dermed mot at det betales usikret forskudd.

Dersom avtalen omfatter grunnen er vilkåret at forbrukeren skal ha garanti fra en finansinstitusjon for all betaling som skjer før hjemmelen blir overført på forbrukeren.¹¹² Hensynet bak regelen er at garantibehovet består helt til skjøtet er tinglyst, § 47 andre og tredje ledd må derfor forstås slik at garantien må stå ved lag inntil dette er utført.¹¹³ I litteraturen¹¹⁴ blir det videre henvist til at denne garantien må komme som et tillegg til garanti etter § 12, og at forbudet må gjelde all betaling som ikke er sikret på denne måten. § 47(1) bokstav a omtaler betaling per avdrag, og understreker dette. Det skal stilles garanti for avdrag som er høyere enn det som svarer til verdien på eiendommen og materialene som blir tilført.

¹¹¹ Lilleholt s. 182

¹¹² bustadoppføringslova. § 47(2) og (3)

¹¹³ Bergsåker, Kjøp av ny bolig, s. 108

¹¹⁴ Lilleholt s. 184

Dersom oppgjør skal skje via mekler, er det meklerens ansvar at forbrukerens rettigheter etter § 47 ivaretas ved at et eventuelt forskudd eller delbetaling gjennomføres rent praktisk, innenfor lovens rammer. Følgelig risikerer megleren ansvar dersom forbrukeren taper penger som følge av det forskudd som følger av § 47(1), bokstav a og b.¹¹⁵

5.2 Husleieloven

Husleieloven kommer til anvendelse ved avtaler om bruksrett til husrom mot vederlag, jfr. § 1(1). Begrensningene i kontraktsfriheten som lovgiver her har valgt gjelder i alle avtaler om bruksrett til husrom mot vederlag, med de unntak som følger av lovens § 1 andre til fjerde ledd.

Husleieloven har ingen direkte bestemmelse som oppstiller et forbud mot forskuddsbetaling. Den gir derimot utleier rett og adgang til å kreve sikkerhet i forkant av leieperioden, i form av forskuddsbetaling av husleie og depositum. Dette depositumet er i realiteten også en form for forskuddsbetaling, men lovgiver har satt klare vilkår for bruken.

5.2.1 Forskuddsbetaling av husleie

Husleieloven § 3-2 sier at om ikke annet er avtalt, kan utleieren kreve at leien betales forskuddsvis for hver måned. Begrensningen er satt til at det ikke kan avtales forskuddsbetaling for lengre tid enn én måned. Denne begrensningen fremkommer i bestemmelsens første ledd, andre punktum. Når leietaker allerede bor i leiligheten, og har rådighet over den, vil utleier vanskelig kunne ta bort denne retten på kort varsel. Følgelig er risikoen som forbrukeren bærer ved å betale forskuddsvis her begrenset til tilfeller der det skulle oppstå mangler ved husrommet.

¹¹⁵ Bergsåker, Kjøp av ny bolig, s. 109

5.2.2 Depositum

I § 3-5 gis utleier rett til å avtale at leier skal stille depositum eller garanti for oppfyllelse av avtalen. Loven en klar beløpsbegrensning. I følge § 3-5 skal depositum og garanti ikke overstige seks måneders leie.

Uten lovregulering av i hvilken grad utleier kan kreve depositum vil det innebære en stor risiko for forbrukeren å akseptere et slikt forskudd. Forskudd på seks måneders leie kan innebære mye penger for en forbruker. Av den grunn oppstilles det krav om at depositumet skal settes på særskilt konto, jfr. § 3-5(2). Beløpet skal videre være atskilt fra utleiers midler, slik at beløpet er beskyttet mot utleiers kreditorer. Forbrukermyndigheter tolker dette dit hen at depositumskontoen skal stå i leietakers navn. Dette fremgår likevel ikke klart fra verken lovens ordlyd, lovens forarbeider eller fra lovkommentaren.

Husleieloven oppstiller følgelig krav til hvordan forskudd, i form av depositum eller husleie kan kreves. Ved begge tilfeller er det klare beløpsbegrensninger. Ved betaling av depositum er det videre et krav om at det skal stå på en depositumskonto som er sikret mot utleiers kreditorer.

5.3 Tidspartlova

Tidspartloven gjelder ifølge § 1 salg av tidsparter i fritidsbolig til forbruker, når selger opptrer i næringsvirksomhet.¹¹⁶

Bakgrunnen for lovforslaget ligger i at EUs Ministerråd i 1994 vedtok et direktiv om tidsparter som skal beskytte kjøperen mot visse aspekter ved avtaler om deltidsbruksrett til fast eiendom.¹¹⁷ Året etter gav Stortinget sitt samtykke til at direktivet kunne innlemmes i

¹¹⁶ Jfr. EØS-avtalen vedlegg XIX nr. 7 b

¹¹⁷ timeshare-avtaler

EØS-avtalen, noe som medfører en forpliktelse til å gjennomføre direktivet i norsk rett.¹¹⁸
Loven er preseptorisk, jfr. § 3.

Lovens § 11 inneholder et forbud mot å kreve eller motta betaling fra forbrukeren før det er stilt sikkerhet etter § 13. § 11(2) illustrerer hvor sterk forbrukerbeskyttelse loven gir, da den oppstiller forbud mot å kreve betaling før utløpet av angrefristen. Videre må betalingsforbudet i seg selv også tolkes utvidende om man ser hen til forarbeidene, forbudet omfatter både delbetaling og betaling av omkostningsoppgaver som gebyrer til diverse instanser.¹¹⁹ Dette fremheves i forarbeidene.

I forarbeider blir det understreket at selgeren har selvstendig plikt til å avvise forbrukerens betaling: ”Skulle en forbruker foreta betaling til selger, for eksempel uten at selgeren har krevet betaling, og uten at selgeren er vitende om at betalingen foretas, skal selgeren betale det mottatte tilbake.”¹²⁰

Tidspartloven innehar et klart forbud mot forskuddsbetaling og gir følgelig forbrukeren stekt vern mot den risiko forskuddsbetaling kan innebære.

5.4 Forsikringsavtalelova

Ved kjøp av forsikring er det i vanlig at forbrukeren betaler sin polise før forsikringen trer i kraft. Polisen betales ofte for ett år, eller 6 måneder på forskudd. Enkelte forsikringsselskaper krever også at forsikringstaker skal betale eksempelvis 125 % av forsikringspolisen sin – særlig i tilfeller der forsikringstakeren har en forhistorie i selskapet som tilsier at han er en ”dårlig” betaler.

¹¹⁸ Innst.O.nr.81 (1996-1997) i sammendraget

¹¹⁹ Ot.prp.nr.43 (1996-1997) s. 52

¹²⁰ Ot.prp.nr.43 (1996-1997) s. 52

Forsikringsavtaleloven har ingen egen bestemmelse som oppstiller forbud mot forskuddsbetaling. Loven vil likevel være relevant under temaet forskuddsbetaling fordi den innehar en bestemmelse som gjør at forbrukeren har fri adgang til å bytte forsikringsselskap midt i forsikringsperioden, jfr. § 3-6. Om forbrukeren velger å gjøre dette, er forsikringsselskapet pålagt å overføre den del av polisen som er igjen. Slik har lovgiver sikret friere konkurranse og at forsikringsselskapet bruker det forskuddsbetalte beløp som et pressmiddel for å holde kunden innen selskapet året ut.

Det foreligger ikke særlig krav til sikkerhetsstillelse for det innbetalte beløpet. Dette må likevel ses opp mot at det tradisjonelt sett innebærer svært lav risiko å forskuddsbetale til forsikringsselskaper. De har normalt god likviditet og risikoen for at kreditorer skal kreve pengene er derfor liten.

5.5 Eiendomsmeglingsloven

Ny eiendomsmeglingslov trådte i kraft 1. januar 2008. I lovens § 7-4(3), jfr. § 7-3, er det forbud mot å kreve forskuddsbetaling. Oppdragsgiver kan kun kreve vederlag ”etter at handel er kommet i stand”. § 7-4(1) sier videre at krav på betaling forfaller ”når” handelen er kommet i stand.

Lovforslaget i sin opprinnelige form la opp til at dette var et forbud mot forskuddsbetaling som var fravikelig ved avtale.¹²¹ I Stortinget ble denne fravikeligheten endret i finanskomiteen, og siden vedtatt av Stortinget. Modifikasjonen ved forbudet ble endret ved at ”om ikke annet er avtalt” ble fjernet fra lovteksten. Denne endringen medfører at eiendomsmeglingsloven har et klart og preseptorisk forbud mot forskuddsbetaling. Av komiteens medlemmer ble det uttalt at dette var en lovendring som skulle følges opp, blant annet i lov om håndverkertjenester.

¹²¹ Ot.prp.nr.16 (2006-2007) s. 188

§ 7-4(3) som sier at: ”oppdragstakeren kan bare dekke sitt krav på vederlag i klientmidler som tilhører oppdragsgiveren, dersom oppdragsgiveren har samtykket til dette etter at handel er kommet i stand,” ble vedtatt i sin opprinnelige form. Forarbeidene¹²² til bestemmelsen presiserer med andre ord at oppdragsgiver med andre ord ikke kan gi samtykke på forhånd, så oppdragsgiver kan dekke sitt vederlagskrav i betrodde midler og på denne måten gjøre tilbakeholdsretten illusorisk.

5.6 Pakkereiseloven

Kjøp av pakkereiser reguleres av pakkereiseloven. Definisjonen av en pakkereise er etter § 2-1 ”et tilrettelagt arrangement, som varer i mer enn 24 timer eller omfatter overnatting, som selges eller markedsføres til en samlet pris” Reisen må også innebære transport, innkvartering eller andre turisttjenester.

Betaling for pakkereiser vil vanligvis foregå i forkant av reisen, og lovens §§ 5-2, 5-3 gir forbrukeren rett til å få pengene refundert dersom reisen heves eller avlyses av arrangøren. I motsetning til ved ordinære reiser vil forbrukeren kunne få refundert sitt krav av reisegarantifondet dersom noe skulle inntreffe som gjør at arrangøren ikke kan betale selv, dette vil også gjelde ved en eventuell konkurs. Pakkereiseloven § 11-3 sier at ”Reisegarantien tjener som sikkerhet for tilbakebetaling av kundens vederlag hvis en reise blir avlyst og det blir åpnet konkurs eller akkord hos arrangøren, eller kunden godtgjør at kravet forgjeves er gjort gjeldende mot arrangøren.” Forutsetningen er at reisen faller inn under pakkereiselovens virkeområde.

Følgelig er pakkereiseloven og ordningen med reisegaranti en sikkerhet for forbrukere som betaler forskuddsvis, og de risikomomenter som vanligvis gjør seg gjeldende ved forskuddsbetaling er derfor mer fraværende.

¹²² Ot.prp.nr.16 (2006-2007) s. 188

5.7 Fellestrekk

Felles for bestemmelsene som er beskrevet ovenfor er at lovgiver på ulike måter begrenser den profesjonelle parts mulighet til å kreve forskuddsbetaling gjennom preseptorisk lovgiving. Det fremkommer særlig et krav om sikkerhetsstillelse ved krav om forskudd, og etter vedtaket ved ny lov om eiendomsmegling er det tegn på at lovgiver går i retningen av å styrke forbrukeren ytterligere ved å oppstille et direkte forbud mot forskuddsbetaling.

6 Kredittkjøpslovens § 8

Spørsmål som aktualiseres ved en drøftelse av kredittkjøpsloven § 8, sett i lys av krav knyttet til forskuddsbetaling, er for det første om kredittkjøpsloven § 8 vil omfatte tilfeller der betaling har skjedd forskuddsvis? Tilfeller som er av interesse for oppgaven er der det foreligger avtale om kontokreditt, selv om loven også regulerer enkeltstående kredittkjøp. Videre har oppgaven hittil begrenset seg til å drøfte forskuddsbetaling avtaleforholdet vil reguleres av norsk jurisdiksjon. Under en drøftelse av forskuddsbetaling og kredittkjøpsloven § 8 vil det også bli spørsmål om bestemmelsen gjelder kjøp i utlandet, der avtalen i utgangspunktet er inngått mellom en norsk forbruker og en utenlandsk selger eller næringsdrivende. Til slutt vil det drøftes kort om det er et reelt vilkår at det må foreligge negativ saldo ved kredittkjøpet. Kredittkjøpslovens virkeområde utover dette vil ikke drøftes da det er under de nevnte problemstillingene det knytter seg størst interesse vedrørende forskuddsbetaling.

6.1 Kredittkjøpsloven § 8 og forskuddsbetaling

Kredittkjøpslovens § 8 sier ikke direkte ut fra ordlyden at den vil omfatte krav som følge av forskuddsbetaling. En normal språklig forståelse av ordlyden taler derfor for at forbrukeren skal kunne fremme samme krav ovenfor finansieringsselskapet som den kan ovenfor selger.

Kredittkjøpsloven har til hensikt å verne forbrukeren mot ukloke kredittkjøp. En kredittkjøper kan ha krav og innsigelser på grunnlag av kjøpet, og i § 8 sikres ”kjøperens innsigelser mot en annen kredittyster enn selgeren.”¹²³ I følge forarbeidene¹²⁴ er denne bestemmelsen et av hovedpunktene for å oppnå styrket forbrukervern ved at forbrukerkjøperens misligholdsinnsigelser til kredittyster kan gjøres gjeldene utover de krav man kan rette mot selger. Forarbeidenes formål trekker i retningen av at krav som blir

¹²³ JV-1986-229 Hagstrøm s. 241

¹²⁴ Ot. prp. nr. 38 (1984-85) s. 15

fremmet – også der det er betalt forskuddsvis - vil dekkes av bestemmelsens ordlyd. Regelen er ment til å fungere som en sikkerhet i tilfelle forbrukeren handler med tjenesteytere eller selgere som er useriøse. Kredittyter er en part i avtaleforholdet og har et løpende avtaleforhold mellom den næringsdrivende, den kan derfor ha bedre forutsetninger enn forbrukeren til å forsikre seg om at deres kontraktspart driver seriøs virksomhet.

Lovgivers forutsetning er at kredittyteren i første omgang kan henvise kjøperen til å ta saken opp med selgeren¹²⁵ Lovteksten uttrykker at forbrukerkjøperen må reklamere innen en viss tid for å beholde sitt krav mot kredittyteren, jfr. uttrykksmåten ”så snart det er rimelig høve”, i § 8(1) siste punktum. Reklamasjonen må skje etter et dobbeltsporet system: Både til selger og kredittyter. I lovkommentaren er det uttalt at: ”loven må derfor helst forstås slik at forbrukerkjøperen – om han foretrekker det – kan velge mellom å holde seg til selger eller kredittyter”¹²⁶ I lovmotivene forutsetter det at forbrukeren ofte foretrekker å ta saken opp med selgeren, slik at reklamasjonsregelen innebærer at han må aksjonere innen rimelig tid etter at det er klart at forholdet ikke vil bli ordnet av selgeren.¹²⁷

I lovkommentaren¹²⁸ presiseres det at: ”Det er bare innsigelser mot betaling og pengekrav i anledning kjøpet, f.eks. tilbakesøkning ved ugyldighet og hevning, prisavslag og erstatning, som kan gjøres gjeldende, ikke naturalkrav så som misligholdsbeføyelser ved krav på omlevering, avhjelp”. Det presiseres videre at tilbakesøkning kan gjøres gjeldende også ved insolvensbehandling i selgerens bo¹²⁹, ”men i kredittkjøpsforhold kan forbrukeren se seg tjent med å fremme kravet mot kredittyter, f.eks. ved å påberope seg ugyldighet eller ved å kreve tilbakesøkning.” Her er konkurssituasjonen følgelig drøftet, og konklusjonen er at forbrukeren kan være tjent med å rette sitt krav mot kredittyter.

¹²⁵ Ot.prp. nr. 34 (1980-81) s. 62-63

¹²⁶ Karnov, til kredittkjøpsloven § 8, note 61 ved Kai Krüger

¹²⁷ Ot.prp. nr. 34 (1980-81) s. 61

¹²⁸ Karnov om kredittkjøpsloven § 8 note 60 ved Kai Krüger.

¹²⁹ Jfr. dekningsloven § 2-2

Dette er ikke uttrykkelig drøftet i lovforarbeidene¹³⁰ Det kan det likevel se ut som at det forutsettes at kjøperen skal beholde sitt fulle krav mot kredittyteren, også om selgeren er konkurs. Det sies at dersom selger "ikke er i stand til å betale tilbake kjøpesummen (f.eks. fordi han er konkurs), kommer kjøperen i en vanskelig stilling".

Videre bør det nevnes at problemstillingen for øvrig er velkjent for lovgiveren ved dommen i Rt. 1959 s. 76, som var en foranledning til lovreformen og bestemmelsen i § 8. Dette ble også trukket frem i uttalelse fra Bankklagenemnda, da spørsmålet ble tatt opp i en sak hos dem i sak behandlet 19. mai 1992¹³¹. Saken reiste særlig spørsmål til om § 8 kunne komme til anvendelse ved konkurs, selv om loven ikke tar forbehold for slike tilfeller. I denne saken hadde klager kjøpt og betalt møbler for kroner 11.500,- og avtalt leveringstid var en måned. Betaling skjedde ved bruk av kredittkort. Da leveringstidspunktet inntraff ble ikke møblene levert som avtalt. Kort tid etter ble det gitt melding om at firmaet hadde gått konkurs. På dette tidspunkt hadde kjøper hevingsrett ovenfor selger grunnet vesentlig forsinkelse, og også hevingsrett ovenfor boet, da de ikke ønsket og tre inne i avtalen etter kjøpsloven § 63. I saken stilte innklagede spørsmålstegn til kravets rettmessighet fordi kjøper i denne saken like gjerne kunne hevet pengene kontant i banken, for så og betalt direkte hos møbelforhandleren. De mente at kredittkjøpet i dette tilfellet måtte sidestilles med bruk av sjekk/konto slik at det ville falle utenfor § 8 sitt anvendelsesområde. Klager på sin side krevde at finansieringsselskapet skulle refundere hele det betalte beløpet, med tillegg av renter.

Et annet spørsmål som kom opp for bankklagenemnda var om klager kunne rette de innsigelser hun hadde mot selgers konkursbo mot finansieringsselskapet. Saken reiser videre spørsmål om forbrukerens krav ovenfor kredittyteren i så fall er begrenset til

¹³⁰ NOU 1977:12 s.65

¹³¹ BKN-92035

dividendefordringen i boet.¹³² Bankklagenemnda kom enstemmig frem til at forbrukeren hadde krav på full dekning for sitt krav.

Det konkluderes med dette med at kredittkjøpsloven § 8 kommer til anvendelse også i saker der forbrukeren har betalt forskuddsvis med kreditt, forbrukeren kan videre kreve at kredittkortselskapet gir full dekning¹³³ også dersom selskapet er begjært konkurs før levering.

6.2 Kjøp som i utgangspunktet reguleres av annet lands rett

Spørsmålet som vil drøftes i det følgende er om kredittkjøpsloven § 8 vil komme til anvendelse ved om kjøpsavtalen reguleres av annet lands rett.

Dette spørsmålet lar seg ikke direkte besvare ut fra lovens ordlyd, vilkåret ut fra ordlyden er at det foreligger en avtale mellom en norsk kredittyter og en norsk kunde. Dette taler derfor for at slike avtaler er omfattet.¹³⁴ I lovteksten fremgår det som et vilkår at kredittkjøper har tatt opp forholdet med selger, dette er ikke til hinder for at bestemmelsen kan gjelde kjøp i utlandet da reklamasjon også kan fremmes der, på bakgrunn av landets rett. Spørsmålet er heller ikke behandlet direkte i lovens forarbeider.

Med tanke på rettspraksis finnes det lite fra de ordinære domstolene som er av interesse for saken. Spørsmålet har dog vært til behandling hos bankklagenemnda, da slike spørsmål har kommet opp ved saker knyttet seg til kjøp i utlandet¹³⁵. I disse sakene har nemnda lagt til grunn at § 8 kommer til anvendelse.

¹³² BKN-92035, under II. Bankklagenemndas begrunnelse

¹³³ Jfr. med den beløpsbegrensning som følger av § 8 (2)

¹³⁴ andre avsnitt.

¹³⁵ BKN-96023, BKN-05098

Et eksempel er sak hos Bankklagenemnda 19. september 2006¹³⁶. Her ble det fremmet krav om tilbakebetaling av forskuddsbetalt beløp til en ferieklubb på Kanariøyene. Forbrukeren hadde forskuddsbetalt EUR 2000 med kredittkort. 5 måneder etter fremmet han krav tilbakebetalingskrav til banken da han ble klar over rettighetene kredittkjøpsloven § 8 gav. Nemnda konkluderte med at kravet ikke kunne avvises med passivitet som begrunnelsen. De kom videre til at det forelå tilstrekkelige holdepunkter for at klager hadde krav på å heve kontrakten overfor ferieklubben. Det ble konkludert med at klager kunne gjøre de samme ”pengekrav og innsigelser” gjeldende overfor banken, og fikk medhold i sitt krav om å få tilbakeført forskuddsbetalingen fra banken, med hjemmel i kredittkjøpsloven § 8.

At kredittkjøpsloven kommer til anvendelse ble også konklusjonen da justisdepartementets lovavdeling behandlet spørsmålet eksplisitt 21.03.2007¹³⁷. Lovavdelingen trekker frem at hensyn som taler mot slik anvendelse vil være at kredittyter vanskelig kan forfølge et eventuelt regresskrav mot selger. Det ble på den andre side vist til avgjørelse av engelske domstoler, der tilsvarende sak ble reist, hvor resultatet ble at kredittkortsselskapet var forpliktet selv om kjøpet ble gjort i utlandet. Lovavdelingens konklusjon ble, under tvil, at det ikke er grunnlag for innskrenkende tolking av ordlyden. De la til grunn at kredittkjøpsloven kommer til anvendelse også der kjøpsavtalen reguleres av annen lands rett.¹³⁸

Konklusjonen blir etter dette at den gjeldende rettsregel må være at dersom man har handlet på kreditt der selger er et utenlandsk firma kan man med støtte i kredittkjøpsloven § 8 rette de samme pengekrav mot kredittyter som man har mot selger. Dette vil følgelig også gjelde ved kjøp via internett som har særlig interesse for saker knyttet til forskuddsbetaling.

¹³⁶ BKN-06095

¹³⁷ JDLOV-2006-8666

¹³⁸ JDLOV-2006-8666 siste avsnitt.

7 Rettspolitisk vurdering og avsluttende kommentar

Reglene som gjelder ved forskuddsbetaling i forbrukeravtaleforhold kan varieres ut fra hvilket kontraktsområde forbrukeren befinner seg. Det er tegn på en viss disharmoni i regelverket; ved noen tilfeller er forskuddsbetaling forbudt, i andre er det lovfestet krav til sikkerhetsstillelse for at forskuddsbetaling skal være legitim, mens det som hovedregel fritt kan lages avtale om forskuddsbetaling.

Ved utformingen av håndverkertjenesteloven ble det uttalt at departementet ikke fant særlig grunn som tilsa at det skulle lovfestes særlige begrensninger i adgangen til å avtale forskuddsbetaling¹³⁹. Det samme ble sagt i forarbeidene til ny forbrukerkjøpslov.¹⁴⁰ I begge tilfellene ble det henvist til markedsføringsloven § 9a, avtalelovens § 36 og *pristiltaksloven* § 2¹⁴¹ og disse bestemmelsens kontrollfunksjon.

Kan omfanget av umotivert forskuddsbetaling ha økt? Mye tyder på at svaret er ja. Særlig ved omfattende bruk av handel via Internett, og også fordi norske forbrukere generelt har hatt et høyt forbruk under de vedvarende oppgangskonjunktorene i norsk økonomi de siste årene. I et opphetet marked – der eiendommer omsettes i rekordtempo, folk pusser opp mer enn noensinne og stadig fornyer og utvider bilparken – vil dette også kunne utnyttes av næringsdrivende, gjennom å presse gjennom de kontraktsvilkår de ønsker. Vilkår om forskuddsbetaling for hele eller deler av beløpet allerede ved kontraktsslutningen er et eksempel på dette.

¹³⁹ Ot prp nr. 29 (1988-89) s.57

¹⁴⁰ NOU 1993: 27 s. 47

¹⁴¹ Da prisloven § 18

Den største gråsonen i en vid bruk av forskuddsbetaling er der dette ytes uten sikkerhet. Kontraktsrettens generalklausuler, og særlig markedsføringelovens § 9a har ved forbudsvedtak hindret forhandlere i å bruke vilkår som de har funnet urimelige. Likevel har dette sin begrensning: Heller ikke kontraktsrettens generalklausuler vil avhjelpe de forhold der forskuddsbetaling er ytt og riktig kontraktsoppfyllelse uteblir som følge av at selger har forsvunnet eller er konkurs. Generalklausulene vil ikke kunne avhjelpe forbrukeren fra det eventuelle tapet fordi kravet normalt allerede vil være tapt idet disse påberopes. Dette kunne vært avhjulpet dersom forskuddet hadde vært sikret slik et depositum er i husleielovens bestemmelse. Den største risikoen ved forskuddsbetaling er videre når dette skjer til aktører på markedet som er useriøse, eller har dårlig likviditet. Forbrukere som inngår avtaler om forskuddsbetaling til slike firmaer tar en stor kredittrisiko, en risiko som de selv kanskje ikke ser konsekvensene av før det er for sent.

Det er avklart at forbrukere som betaler med kredittkort kan få dekket et eventuelt krav i henhold til kredittkjøpslovens § 8. Man kan likevel spørre seg om ikke dette i mange tilfeller rammer svært tilfeldig. Dette er også en bestemmelse som er lite kjent av den alminnelige forbruker, og fungerer derfor ikke som den sikkerhet den kunne vært. Rent rettspolitisk ville det kanskje også være naturlig å spørre seg om det ikke ville vært bedre med en ordning som krevde at forskudd måtte være sikret dersom det skulle kunne brukes som avtalevilkår – enn en ordning der lovgiver har satt finansieringsselskapet som gir kreditt til å være den som skal være nærmest til å bære risikoen for et eventuelt tap.

Ny lov om eiendomsmegling ble endret av komiteen på Stortinget til å inneha en bestemmelse om et direkte forbud mot forskuddsbetaling. Da loven var vedtatt uttalte representanten for flertallet¹⁴² at det nå ville være naturlig å se på tilsvarende lover, som håndverkertjenesteloven, og vurdere forbud også ved disse tilfellene.

¹⁴² Stortingsrepresentant Heiki Holmås (SV) i Finanskomiteen, perioden (2005-2009)

Et forbud mot forskuddsbetaling er et drastisk inngrep mot avtalefriheten. Dette er et motargument som må tillegges stor vekt. På den andre siden er det også viktig med et regelverk som beskytter forbrukere fra å inngå avtaler som innebærer stor risiko, slik forskuddsbetaling kan være. Dette er også et svært dagsaktuelt senest 23. Januar 2008, da konkursen av Coast Air ble kjent. Konkursen førte til at svært mange forbrukere tapte både billetter og det betalte beløp. Forbrukerrådets Elise Korsvik, som har reiser som sitt spesialfelt, løftet frem at det er behov for et lovverk som hindrer. I følge Korsvik burde det vært mulig å få en ordning der forbrukerne betalte ved innsjekking. Et annet alternativ kunne vært at Reisegarantifondet også kunne dekke krav etter ordinære reiser, eventuelt at flybilletten ble betalt inn på en sikret konto som kunne hindret at pengene gikk tapt ved en eventuell konkurs.

Etter min vurdering er det mye som taler for at det kan være behov for en tydeligere lovregulering av tillatt bruk av forskuddsbetaling. Kontraktsfriheten må veies opp mot hensyn til forbrukervern. I praksis viser det seg at risikoen som forbrukeren tar ved å betale forskuddsvis er svært reell. Jeg vurderer det derfor slik at det ville vært hensiktsmessig om lovgiver igjen hadde sett nærmere på den lovreguleringen som foreligger på dette feltet, og da særlig med tanke på de områder der kredittrisikoen kan være stor, som eksempelvis ved kjøp av reiser, og på forbrukerkjøps- og håndverkertjenestelovens område.

8 Litteraturliste

Lover:

Lov om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer av 31. mai 1918 nr. 4.

Lov om avtaler med forbruker om oppføring av ny bustad m.m. av 13. juni 1997 nr. 43

Lov om avhending av fast eiendom av 3. juni 1992 nr. 93

Lov om behandling av forbrukertvister av 28. april 1978 nr. 18

Lov om eiendomsmegling av 29. juni 2007 nr. 73

Lov om forbrukerkjøp av 21. juni 2002 nr. 34

Lov om fordringshavernes dekningsrett av 8. juni 1984 nr. 59

Lov om forsikringsavtaler av 16. juni 1989 nr. 96

Lov om husleieavtaler av 26. mars 1999 nr. 17

Lov om håndverkertjenester m.m for forbrukere av 16. juni 1989 nr. 63

Lov om inkassovirksomhet og annen inndrivning av forfalte pengekrav av 13. mai 1988 nr. 26

Lov om kjøp av 13. mai 1988 nr. 27

Lov om kredittkjøp m.m. av 21. juni 1985 nr. 82

Lov om kontroll med markedsføring og avtalevilkår 16. juni 1972 nr. 47

Lov om opplysningsplikt og angrerett m.v. ved fjernsalg og salg utenfor fast utsalgssted av 21. desember 2000 nr. 105

Lov om pakkereiser og reisegaranti av 25. august 1995 nr 57

Lov om pristiltak av 11. juni 1993 nr. 66

Lov om salg av tidsparter i fritidsbolig av 13. juni 1997 nr 37

Opphevet:

Lov om kontroll og regulering av priser, utbytte og konkurranseforhold av 26. Juni 1953 nr.4

Utenlandske lover:

EC (european community) art. 81.

Forarbeider:

Ot.prp. nr. 66 (1990-91) om lov om avhending av fast eiendom (avhendingslova)

Ot.prp. nr. 16 (2006-2007) om lov om eiendomsmegling (eiendomsmeglingsloven)

Innst.O.nr. 50 (2006-2007) Innstilling fra finanskomiteen om lov om eiendomsmegling

NOU 1993: 27 Forbrukerkjøpslov

EF-direktiv 1999/44/EF forbrukerkjøpsdirektivet

Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp (forbrukerkjøpsloven)

Ot.prp.nr.55 (1976-1977) Behandling av forbrukerkjøpstvister

Ot.prp.nr.29 (1988-89) Om lov om håndverkertjenester m m for forbrukere.

Ot. prp.nr.25 (1973-74) kjøpsloven

NOU 1977: 12 Kredittkjøp mv

NOU 1994: 19 Finansavtaler og finansoppdrag

Ot.prp.nr.34 (1980-1981) Kredittkjøp m m

Ot. prp. nr. 38 (1984-85) Om lov om kredittkjøp

NOU 1976: 61 ved standardkontraktutvalget

Ot.prp.nr.57 (1971-1972) Lov om markedsmisbruk

Ot.prp.nr.38 (1979-1980) (endringslov til markedsføringsloven)

Ot.prp. nr.41 (1992-93) om pristiltaksloven

EØS-avtalen vedlegg XIX nr. 7 b
Ot.prp.nr.43 (1996-1997) tidspartloven
Innst.O.nr.81 (1996-1997)

Høyesterettspraksis:

Rt-2007-1274 (lovdata)
Rt-2004-675 (lovdata)
Rt-2006-1348 (lovdata)
Rt-1996-407 (lovdata)

Rt-1990-284 (lovdata)
Rt-1984-248 (lovdata)
Rt-1968-1188 (lovdata)
Rt-1966-857 (lovdata)
Rt-1959-76 (lovdata)
Rt-1955-209 (lovdata)

Underrettspraksis:

LB-2005-183288 (lovdata)
RG-1995-437 (lovdata)

TOSLO-2005-85958 (lovdata)
TOSLO-2007-159711(lovdata)

Markedsrådets vedtak:

MR-2007-2(lovdata)
MR-2006-12 (lovdata)
MR-2004-5 (lovdata)
MR-1995-18 (lovdata)

Forbrukertvistutvalgets vedtak:

FTU-2007-98 (lovdata)
FTU-2006-091 (lovdata)
FTU-2006-128 (lovdata)
FTU-2006-434 (lovdata)
FTU-2005-233 (lovdata)
FTU-2004-154 (lovdata)
FTU-2003-118 (lovdata)

Bankklagenemndas vedtak:

BKN-05098 (lovdata)
BKN-06095 (lovdata)
BKN-92035 (lovdata)
BKN-96023 (lovdata)

Tolkingsuttalelser fra lovavdelingen i Justisdepartementet

JDLOV-2006-8666 (lovdata) tolkingsuttalelse: *Kredittkjøpslovens stedlige virkeområde*, 2007

Lovkommentarer:

Bergem, Jan Egil. Konow, Berte-Elen R. Rognlien, Stein. *Kjøpsloven. 1988 og FN-konvensjonen 1980 om internasjonale løsørekjøp*.
Kobbe, Harald S. Berle, Henriette Løken. Pind, Andres. Kluge Advokatfirma. *Kobbes kommentar til husleieloven*.
Tverrberg, Arnulf. *Forbrukerkjøpsloven med kommentarer*. 1. utgave. Gyldendal Norsk Forlag AS 2008
Kolstad, Olav, *Norsk lovkommentar* (Karnov) til pristiltaksloven
Krüger, Kai, *Norsk lovkommentar* (Karnov) til kredittkjøpsloven

Bøker

Arnholm, Carl Jacob. *Avtalerett* Oslo, 1969.

Bergsåker, Trygve. *Kjøp av ny bolig, med kommentar til bustadoppføringslova*. Oslo 2000

Hagstrøm, Viggo, i samarbeid med Magnus Aarbakke, *Obligasjonsrett*.

Universitetsforlaget, Oslo, 2004

Haaskjold, Erlend: *Kontraktsforpliktelser*, Oslo, 2002

Lilleholt, Kåre, *Avtale om ny bustad*, Universitetsforlaget Oslo 2001.

Knophs oversikt over Norges rett, Kåre Lilleholt, 11. utgave, Universitetsforlaget 1998

Krüger, Kai, *Norsk Kontraktsrett*, Alma Mater Forlag AS, 1989

Woxholth, Geir. *Avtalerett* 5. utgave. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo 2003

Tidsskriftsartikler

JV-1980-133 (idunn) ved Trygve Bergsåker *Kontraktsrettslige generalklausuler*

JV-1986-229 s. 241 (idunn) ved Viggo Hagstrøm *Den nye lov om kredittkjøp*

TfR-1998-711 (idunn) ved Ørnulf Øen *Kravet til konneksitet ved utøvelse av detensjonsrett, retensjonsrett og utvidet motregningsrett*

TFF-2003-3 ved Ola Ø. Nisja. (idunn) *Standardvilkår: en oversikt*

Trygve Bergsåker, utgiver TANO, ”Selskapsvern eller kundevern? - Om spenninger mellom tilsynshensyn og kundehensyn innenfor forsikrings- og finansvesenet” Særtrykk fra Ny forsikringsavtalelovgivning: Et FAL fremover - rapport fra et seminar i anledning Knut S. Selmers fratrede som professor i forsikringsrett s 21. 19

